

EKOLOGIE

Uveřejňujeme výňatek zdařilé a dnes velmi potřebné práce o ekologii, kterou jako svou absolventskou vypracoval student 3. ročníku TS CASD v Sázavě, Milan Urban, v roce 2003. Do stylu práce nebylo zasahováno.

Krása všeho Božího stvoření je mimořádná. Proto není pochyb, že příroda je jakýmsi „odrazem“ Božím. Zpětně působí jako „zrcadlo“ svědčící o slávě jejího původce. Jako „obecné zjevení“ (vedle „speciálního“ – Bible) nás vede k Bohu blíže a pomáhá přijímat Jeho pravdu, krásu a lásku.

Ekologické problémy a starosti se dostávají k našim smyslům ze všech stran. Zprávy o špatných životních podmínkách si svoje posluchače nevybírají. Doléhají stejně k ateistům, jako ke křesťanům. Můžeme ale říci, že se děje s křesťanem něco odlišného, když slyší o globálním oteplování, hromadách odpadků, smrtících toxinech, či zabíjení nevinných? Popravdě ne.

Závažnější otázka ovšem zní, jestli by se s křesťanem něco dít mělo a proč? Jsem odpovědný za „kvalitu“ života kolem sebe? Nezapomněl jsem na nějaké Boží nařízení, na nějaký princip? Je opravdu složité uvažovat o vztahu křesťana k životnímu prostředí bez toho, aniž bychom se uzavřeli do formace otázek, ze které se sami nemůžeme dostat.

Položili jsme si otázku, co nejvíce může ovlivnit křesťanův postoj k životnímu prostředí? Najdeme odpověď?

Proto vznikla tato práce. Chce pomoci vystavět relevantní otázky, jak díky jednotlivým ekoetickým koncepcím, tak díky biblickému svědectví. Doufejme, že poskytne dostatek odpovědí všem, kteří je hledají, a těm křesťanům, které tato problematika nezajímá, přejeme, aby tato práce pomohla otázky alespoň vytvořit.

Metoda práce je založena částečně na kompilaci uvedených materiálů, ovšem už zde s přihlédnutím k biblické zvěsti, a také na rozvíjení a prokreslování biblických principů či zásad. Tento pracovní postup se zdá autorovi jako nejvýše odpovědný a ucelený, proto může reflektovat jak současnou problematiku ekologie a poznatků vědy, tak ukazovat východisko a biblické paradigma, které je pro křesťana nepostradatelné.

Používané pojmosloví bude možná trochu náročnější pro čtenáře neznalé soudobé ekologické literatury. Přesto součástí „ekogramotnosti“ je znalost jednotlivostí a pochopení výrazových nuancí.

Téma práce je proto odrazem mého niterného soucitu s poškozeným životním prostředím, a také odrazem lítosti, nad malým zájmem věřících lidí o environmentální oblast.

Jako křesťané máme jedinečnou příležitost být pro všechny obrazem Toho, který není narušen smrtí ani šílenstvím apatie. Proto teď již vím, že křesťanství a ekologie není

pouhým účelovým spojenectvím ke škodě obou dvou, ale způsob jako dobře uplatnit svoji víru i přirozené obdarování.

Slovo ekologie není nikde v práci samostatně vysvětleno. Použiji proto tohoto místa k objasnění. Pojmem ekologie se rozumí buď oblast formování a fungování biologických systémů všech úrovní, jejich vzájemného ovlivňování ve vztahu k vlastnímu prostředí, anebo vědní disciplína, která se k této oblasti váže. Je běžně vztahována k ochraně životního prostředí a někdy se přímo s tímto pojmem ztotožňuje. Vyznačuje se typickými interdisciplinárními znaky, protože využívá poznatky z chemie, biologie, fyziky, matematiky, ale i psychologie, politologie či ekonomie a filozofie. Podle názoru autora je ovšem hlavním smyslem tzv. „flanelová“ pomoc (Kohák 1998), kdy je člověk ekologicky signifikovatelný, pokud se prakticky ztotožňuje s ekologickými principy ve svém životě.

„Ekologem“ tedy např. můžeme nazvat člověka, který sice nerozumí ekologickým pojmům, ale třídí odpad!

Milan Urban

KŘESŤAN – ADVENTISTA A EKOLOGICKÝ PROBLÉM?

Milan Urban

1. HLEDÁNÍ ETICKÉHO VZTAHU ČLOVĚKA K PŘÍRODĚ

1. 1. Etické koncepce rozšířené na ekologickou oblast

1. 1. 1. Úvod

Pojem „ekoetika“ neznamena pouhý uměle vytvořený pojem, který by byl pouze myšlenkovým obrazem eticky přemýšlejících lidí, vztažený k problematice životního prostředí.

Ekoetika je především charakterizována jako rozšíření etiky obecné, nejen ovšem jako pouhá aplikace principů obecné etiky na vztahy člověka k přírodě, které byly tradiční etikou spíše opomíjeny. Slovo *etika* se „v běžném významu užívá pro soubor zásad a pravidel, které člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování s druhými.“¹ Samotná etika tedy řeší problémy pomocí obecných etických teorií, které jsou více méně orientovány antropologicky, či sociologicky².

¹ KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář, str. 13

² Tyto dva aspekty patřily k východiskům etiky při jejím vzniku a v celém dalším vývoji (např. Aristotelova *Etika Nikomachova*). Přičemž hlavně antropocentrismus je považován za hlavní problém a „kořen“ zla. Proti antropocentrismu, který prý vychází z židovsko-křesťanské struktury, se např. staví A.Schweitzer.

Tento mechanismus ale nelze aplikovat na ekologickou etiku, ve které jako primární objekt funguje „příroda“. „Ekoetika je sice přirozeně zaměřena na člověka, tj. usiluje o regulaci jeho postojů a jednání, avšak primárním objektem v ekoetice není druhý člověk nebo „obec“, ale příroda.“³ Podle Koháka je definována jako „soubor zásad a pravidel, která člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování se vším mimolidským světem.“⁴ Ekoetika by tedy měla nejdříve vycházet ze vztahu člověka k přírodě.

Z tohoto pohledu není tradiční etika schopna poskytnout dostatečnou *teoretickou* základnu pro stanovení principů ekoetických (ochrany přírody). Dnes se proto pracuje na důsledném vytýčení stanovisek ekologické etiky tak, aby se mohla stát rovnocenným partnerem vůči legislativní i společensko-politické oblasti, a pomohla tak odvrátit hrozící katastrofy.

Zdá se tedy namístě, pokud budeme ekoetiku definovat výhradně jako eticky aplikovanou disciplínu, brát v úvahu, nakolik rozdílné aplikace (úkoly) vyplynou z tohoto pojetí v porovnání s termínem „filozofická ekologie“. V prvním případě (zastoupeném např. J. R. Desjardinsem) se setkáváme s následujícími úkoly: objasnit etické normy vztahující se na aktivity člověka; vysvětlit, k čemu jsou lidé etickými normami vázáni; a ukázat, z čeho jsou tyto normy odvozeny. V druhém případě (zastoupen např. A. Brenmanem) se setkáváme spíše s vyvozením teoretických vztahů člověka k přírodě: teorie o tom, co je příroda...; teorie o lidských bytostech a obecných perspektivách života člověka; teorie o hodnotě a hodnocení lidské aktivity...; teorie o metodě, která udává, jakými standardy jsou testovány etické nároky, k nimž obecná teorie dochází.

Principy ekoetiky - jako etické disciplíny - jsou zaměřené praktičtěji a dostatečně vyčerpávajícím způsobem popisují její smysl a cíl. Jak již název napovídá, principy ekologické filozofie se zaměřují převážně na teoretickou stránku věci. Nemůžeme ovšem konstatovat, že „ekofilozofie“ tímto nesplňuje základní požadavek na jasné sdělení etických norem. Naopak, z jasnějšího pochopení teoretického základu problematiky soužití lidí a přírody můžeme získat ucelenější stanoviska.

1. 1. 2. Přehled jednotlivých ekoetických koncepcí

Různá východiska vedou k odlišným koncepcím. Je třeba sdělit úvodem, že mnozí autoři preferují rozdílná vnímání řešení ekoetické problematiky. Proto jsme se rozhodli vyjmenovat nejzákladnější principy či koncepce, se kterými se - občas pod rozličnými názvy - můžeme seznámit ve většině literatury, vztahující se k ekoetické či environmentální problematice. Nedosáhli jsme ovšem úplného výčtu; dovolili jsme si vzhledem k tématu a obsáhlosti práce vynechat některé koncepce, které se ocitají v protikladu ke křesťanským postojům (např. teorie GAIA). K doplnění si dovolujeme čtenáře odkázat na seznam doporučené literatury. Čistě teologickému přístupu se budeme věnovat ve zvláštní kapitole.

1. 1. 2. 1. Antropocentrická koncepce

³ ONDOK, Josef Petr. Člověk a příroda, str. 15

⁴ KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář, str. 14

Antropocentrická etika je typická pro západní filozofii, kde v centru všeho etického úsilí stojí člověk.⁵ Hodnota „*toho okolního*“ je proto stanovena až druhotně na základě jejího vztahu k člověku. Situace, či skutečnost se stává „hodnotou“ až ve chvíli, kdy o ni člověk jeví zájem. Toto zakotvení hodnot přírody ve vůli člověka se jeví jako radikální antropocentrismus, avšak nemusí ještě znamenat neomezenou dominanci člověka nad přírodou.

Nic není pokládáno za hodnotu, pokud to není hodnotné také pro společnost. V méně radikálním pojetí lze sledovat snahy vyvýšit člověka jako nositele morální závaznosti, vztažené na celou přírodu.

Za kompilaci těchto stanovisek může být podle Ondoka považováno Rolstonovo pojetí „antropo-apikální etiky“, kdy člověk sice disponuje výjimečným postavením v přírodě díky svým duchovním a racionálním schopnostem, ale zároveň je právě přírodou určován a iniciován k aktivitě kvůli jejím kvalitám. Hodnoty přírody jsou potom v samotné přírodě inherentně obsaženy, a tím jsou na člověku nezávislé.⁶ H. Rolston se snaží dokázat, že „správně pochopený antropocentrismus nemůže vést k ničení přírody. Zájem ekosystému je totiž i zájmem člověka,⁷ neboť správnou funkčností (existencí) ekosystému zajistíme svou vlastní existenci.

1. 1. 2. 2. Biocentrická koncepce

⁵ Později jasný znak scholastické filozofie; Tomáš Akvinský v *Summa theologiae* I, q. 5, a. 1, c. : „Bonum consistit in hoc, quod sit aliquid appetibile“ – dobro spočívá v tom, že něco je „žádoucí“ (překlad Ondok)

⁶ Ondok, *Člověk a příroda*, str. 25

⁷ Ondok, *Člověk a příroda*, str. 39

Etická hodnota je vztažena na všechno živé bez ohledu na druh.⁸ Toto pojetí jasně kontrastuje s antropocentrickým pojetím ekoetiky. Představitelé této koncepce (např. P. W. Taylor, R. Attifield) povětšinou zastávají názor, že náš „morální postoj k objektům živé přírody je založen na tom, že tyto entity mají nárok na náš respekt...“⁹ Objekty živé přírody se mohou stát cílem samy sobě. Nelze je tedy chápat pouze jako další prostředky k dosažení nějakého cíle. Na této vnitřní hodnotě jsou pak logicky „založeny povinnosti vůči živým bytostem, populacím a společenstvům...“¹⁰ Tedy postoj, který k nim zaujímáme, je postojem respektu vůči přírodě (podobně jako respekt k druhým osobám).

Mezi další zásady, které jsou akceptovány „biocentriky“, patří následující myšlenka: příroda je komplex složitých vztahů a interakcí, v němž fungování jednoho členu závisí na fungování ostatních; nárok člověka na nadřazené místo je neoprávněný.

Jak píše Ondok, tuto teorii nelze potvrdit empiricky, nemůžeme ji ani jinak odvodit, je to tzv. „belief system“, tedy systém přijímaný na základě toho, že mu věříme. Autor této práce se s reflexí biocentrické koncepce plně ztotožňuje.

1. 1. 2. 3. Patocentrická koncepce

⁸ Takto to chápal i Albert Schweitzer; jeho kritika tradiční etiky nemá podnět v reflexi o ekologických krizích, ale spíše z duchovní krize, kterou odhaluje v podvědomí současného člověka (viz dílo: *Z mého života a díla*. Praha 1974, str. 139-143)

⁹ ONDOK, *Člověk a příroda*, str. 26

¹⁰ Tamtéž, str. 26

Hlavní cíl patocentrické koncepce se týká omezení utrpení, které lidé, ztotožňující se s tímto schématem, pokládají za primární zlo, dokonce za popření hodnoty, kterou je v sobě bytost schopná cítit.¹¹

Ondok píše, že tento koncept ovlivnil mnoho tezí, např. Schopenhauerovu filozofii, nebo Schweitzerovo učení o úctě k životu.¹²

Dále Ondok argumentuje, že „eticky jednajícímu člověku je posvátný každý život... a proto přijde na pomoc každému životu, který se ocitne v nouzi. Dobro znamená: život udržovat, život podporovat, přivádět k vyšší hodnotě.“¹³ Zlo potom znamená ničit, poškozovat a brzdit jeho rozvoj.

Tato koncepce věnuje pozornost pouze živému. Neživá příroda zde tedy zaujímá filozoficky neutrální statut, protože „nevlastní život“. Také otázka morálního statutu člověka vůči neživému zůstává nezodpovězena.

1. 1. 2. 4. Holistická koncepce (ekocentrismus)¹⁴

Vnitřní hodnota (jako forma přirozených práv) se zde vztahuje nejen na člověka, ale také na veškerou ostatní přírodu. Tato koncepce je tedy širší než antropocentrická či biocentrická. V anglosaských zemích se pro ni používá termín „land ethic“, protože otázka mravního dobra musí být vždy řešena vzhledem k celému biotickému společenství. Za dobré už se tedy nepovažuje pouhé udržování života,

ale rozšířeně to, co spěje k zachování stability a krásy živého.¹⁵

„Etika země tedy vychází z pojmu ekologického společenstva, do něhož patří jak člověk, tak celá další příroda. Překonání antropocentrického hlediska není pro člověka vnímáno negativně, neboť i přežití člověka, jeho blaho a kvalita jeho existence, závisejí na kooperativních vztazích, které má člověk v ekosystému.“¹⁶

Aldo Leopold dochází k závěru, že člověk musí uznat práva všech obyvatel přírody, sdílejících společný domov, jinak může ohrozit nejen životy ostatních členů, ale i svůj vlastní.

Pokud závěry holistické koncepce budeme dále takto aplikovat, můžeme jí posléze vytknout vnitřní akceptaci myšlenky obětovat jednotlivce ve prospěch celku (někdy může být nazvána „ekofašismem“, nebo ekologickým totalitarismem). Myšlenka oběti ovšem sama o sobě zavrženíhodná není. Důležitější je mít na zřeteli jednotící myšlenku stvoření, kterou je vznik „k obrazu Božímu“. Člověk se stává součástí okolí, jeho úkolem je být „korunou stvoření. Daná koncepce nesouzní s biblickou myšlenkou lidské „nadhodnoty“ nad zbylým živým (ovšem pozor na kontext celé zprávy, více v exegetickém rozboru textů, kap. 2.)

1. 1. 2. 5. Ontologická koncepce

¹¹ Anglický filozof Bentham vyslovil myšlenku týkající se zvířat a jejich pocitů: „Otázka není: Jsou schopna myslet? Ani: Umějí mluvit? Ale: Mohou trpět?“

¹² A. Schweitzer: Z mého života a díla, str. 139 – 143: „Jsem životem, který chce žít uprostřed života, který chce žít...“

¹³ ONDOK, str. 29

¹⁴ V těchto místech Ondok zařazuje ještě tzv. „Hlubinnou ekologii“, kterou se ovšem nebudeme zabývat z důvodu jejich metafyzických premis a struktur. Autor v případě zájmu odkazuje na str. 31-35 v jeho knize, nebo na knihu E. Koháka: Zelená svatozář, Praha 1998, str. 108-117.

¹⁵ V knize A Sand County Almanac, Oxford 1949, se autor této koncepce, A. Leopold, vyjádřil takto: „Zneužíváme zemi, protože se na ni díváme jako na komoditu, kterou vlastníme. Díváme-li se na zemi jako na společenství, k němuž my sami náležíme, můžeme ji začít užívat s láskou a úctou.“

¹⁶ ONDOK, str. 36

Jde v podstatě o nalezení svého vlastního ontologického stanoviska pro zdůvodnění ekoetického vztahu. Jaký normativní vztah by měl člověk k přírodě zaujmout? Karteziánská ontologie, která byla první ucelenou strukturou této koncepce, „redukovala člověka na subjekt (res cogitans) a svět na pouhou objektivní skutečnost vně myšlení (res extensa).“¹⁷ Jak ovšem poznamenává Ondok, řešení ekoetických problémů vyžaduje novou ontologii, která by neměla ignorovat vazbu člověka a jeho kultury k životnímu prostředí. Někteří „ontologičtí“ autoři se tento problém snaží vyřešit za pomoci metafyziky jako základu pro další ekoetické uvažování. Např. H. Jonas¹⁸ transformuje Kantův „kategorický imperativ“ na princip nejenom intersociální, v posledku intrapersonální, ale rozšiřuje jej i na problematiku norem regulujících využívání přírody: „Jednej tak, aby důsledky tvého jednání byly slučitelné s budoucí existencí“ (tj. s přežitím člověka a života vůbec)!

Obecně se s názory této koncepce dá souhlasit. Každý člověk musí znát důvod, proč je zapotřebí chránit své okolí. Princip ochrany v této koncepci ale vychází spíše ze samotného bytí (jsoucná) přírody. Příroda zde potom vystupuje jako celek, který ukládá povinnost, protože je sama v sobě (vyhroceněji i sobě) účelem. Další problémy vyvstanou ve chvíli, kdy si probiblicky zaměřený jedinec položí otázku po schopnosti rozeznat důležité od subjektivního. Čili otázku po rozpoznání vlastních zájmů od skutečných hodnot.

1. 1. 2. 6. Předzkušenostní původ etické závaznosti

¹⁷ ONDOK, str. 41

¹⁸ ONDOK, str. 42; Jonas je etik a antropolog, proto se výrazně zaměřuje na otázku osobní odpovědnosti člověka vůči přírodě.

„Morální smysl přírody (tento termín uvádí Kohák jako podtitul své knihy *The Embers and the Stars*) nacházíme skrze živou zkušenost při blízkém kontaktu s ní. Příroda je tedy nositelem morálního smyslu.“¹⁹

Tato koncepce se velmi blíží biblické myšlence „obecného zjevení“, které je součástí přírody. Bůh, který se zde zjevuje jako Stvořitel, vložil do prostředí „něco ze sebe“. My hříšní to později můžeme poznávat a přijímat. V přírodě jsme Bohu blíže a On nám. Obecné zjevení proto přirozeně „oplývá“ jakousi „morální silou“.

Ovšem je nutné zásadně negovat různé formy panteismu či konceptu „živoucí planety“. Jako precedens pro „morální smysl přírody“ můžeme chápat pouze skutečnost, že „vše bylo dobré“.

1. 1. 2. 7. Konvencionalismus, konsensualismus

Tento hůře pochopitelný nadpis (konvence = dohoda, shoda) v sobě skrývá ještě složitější koncepci. Zabývá se definováním etického systému jako principu společenské smlouvy. Tedy systému, který by - podobně jako morálka - limitoval jednání jedince za předpokladu, že by jeho chování ohrožovalo společenství lidí. U ekoetiky by tedy podle konvencionalismu mělo dojít k formulování legislativních postupů za účelem limitovat člověka vzhledem k přírodě různými sankcemi, zákony či dalšími donucovacími prostředky. *Konečným cílem je přežití lidstva jako celku.* V primární premise této koncepce, tedy „omezovat“ či naopak „preferovat“ jedince ve jménu planetárního ekosystému, vidíme i

¹⁹ ONDOK, str. 47

²¹ Účastníci se jí představitelé 178 států světa; byly přijaty dvě úmluvy: o změně klimatu a ochraně biologické diverzity (podepsalo 153 států); více viz: B. Moldán, Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Management Press, Praha 1993

777

mezinárodní snahy zaangažovat do ekologické problematiky všechny státy světa. Např. v roce 1972 svolala Organizace spojených národů do Stockholmu konferenci o životním prostředí a vyzvala k okamžité ochraně prostředí všechny vlády světa. Opatření, přijatá jednotlivými státy, ovšem nebyla dostačující, a proto byla v roce 1993 svolána další konference o životním prostředí a rozvoji.²⁰

Mnohým myslitelům se ovšem tento způsob zdá nedostatečným, jelikož reguluje vztah člověka k přírodě jen jako soubor povinností, daných legislativou. Otázku motivace, která je jistě nezanedbatelná a v dnešní společnosti poměrně důležitá, jakoby odsouvá do pozadí. Navíc v lidech probouzí pocity, že se o přírodu staráme nezávisle na „její“ vlastní hodnotě - či na podkladě hodnoty „sekundární“ (hodnoty „pro ostatní“) - z důvodu strachu před environmentálním trestem. Samotnou ekologii tak stavíme na druhořadou pozici, dokonce ji snad pokládáme za zbytečnou. Nepochopení této koncepce mnohdy vede k radikálnímu postoji i vůči životu samotnému.

„Vnitřní hodnota věcí je víc než její užitková hodnota pro materiální potřeby člověka...Život člověka se nevyčerpává jen v samotném jeho udržování a zabezpečování materiálními potřebami, i když pro některé lidi má pouze takovouto „kvalitu“. Biblická věta: „Člověk nežije pouze chlebem.“ (Dt 8,3) má obecnější význam než jen náboženský. Je poukazem k dalším „dimenzím“ lidské existence..Moderní člověk podle Koháka žije mnohdy ve světě artefaktů a ztrácí primární kontakt s přírodou, která je právě pramenem podněcujícím a inspirujícím jeho touhu po vyšší kvalitě života, než je ta, která charakterizuje konzum...Mít etický vztah k přírodě, čerpat z ní to, co přispívá k uspokojení jeho duchovních potřeb,

znamená žít plně svůj život...To je motivace, která...vede účinněji.“²¹

Tato koncepce se zprvu představuje jako nepřátelská k „přemnoženému druhu lidí“. Jakoby se nepřiměřeně a nepřírozeně snažila „náš druh“ potlačit, omezit jeho růstovou expanzi, a dosahuje toho formou emocionálního vydírání. Takto bychom mohli na konsensuální teorii popravdě nazírat, kdyby jejím posledním cílem nebylo přežití lidstva jako celku.

1. 1. 2. 8. Ekofeminismus

Hlavní roli v této feministicky orientované ekologii hraje dominance a kontrola. Nebudeme se zabývat primární problematikou feminismu, z jehož premis se tato koncepce odvíjí.²²

Aplikujeme-li tuto koncepci na ekologii, zjistíme, že jde o vztah jedince a dané sociální struktury, v níž jedinec žije. Ekofeminismus proto může přinést „nový pohled“ k etickému řešení ekologické problematiky tím, že pomůže odhalit různé formy dominance a útlaku směrem od společnosti k přírodě.

Víme, že sociální rozdíly vedou ke vzniku skupin, a poté přirozeně i k jejich profilaci a k dominanci. Otázka ovšem zní, jak můžeme tato sociologicky dokázaná fakta aplikovat na vztah člověk – příroda? Někteří filozofové mají za to, že „dominance člověka nad člověkem předchází dominanci člověka nad přírodou.“²³ Jak ale tvrdí Ondok, tento vztah není ani kauzální, ani nutný. Prvotní příčinu proto hledá spíše v odlišnosti „myšlení“ člověka a přírody (rozdílná forma logického myšlení u ženy a muže je prý

²¹ ONDOK, str. 53

²² Je velmi těžké rozpoznat, jestli je feminismus jako hnutí založen na adekvátních důvodech, nebo zda je vůbec akceptovatelný; k posouzení je důležité odfiltrvat vlastní negativní konotace;

²³ ONDOK, str. 54; tato premisa je velmi zajímavá; rád bych se ji pokusil dokázat a upřesnit;

příčinou dominia muže), která člověka vede k exploataci (vykořisťování) přírodního prostředí.

Tento princip se zdá být velmi logickým a domyšleným. Reflektuje, alespoň částečně, rozdílnost v „myšlení“ člověka a jeho okolí. Ovšem termín „myšlení“ bychom stejně tak mohli nahradit slovem „zájmy“ a potom už není toto vysvětlení tak jasné, obecné.

1. 1. 2. 9. Vnitřní hodnota, morální právo a morální statut

Jedná se v podstatě o zdůvodnění normativního vztahu člověka k přírodě, které se může opírat o jeden z následujících pojmů: morální právo, morální statut a vnitřní hodnota objektů. Jaký je rozdíl mezi těmito třemi pojmy?

Přirozené právo - podle Ondoka - je přisuzováno člověku na základě jeho vnitřní přirozenosti (racionalita a svobodné rozhodování). V kantovském smyslu „nezcizitelných lidských práv“, má každý člověk nárok na jejich užívání (svoboda, právo na život, majetek, atd.). Ovšem ostatní „komodity“ kolem člověka žádná práva nemají.

O „**morálním statutu**“ okolních věcí můžeme hovořit pouze v případě, pokud jejich existence přímo podmiňuje existenci, či kvalitu práv lidských. Prakticky vzato: tento předpoklad naplňuje svět, příroda,... tím, že plně ovlivňuje možnost člověka rozvíjet sebe a svoje postavení. Přírodní statky tedy přímo poskytují člověku možnost realizovat svoje cíle – z tohoto hlediska nemají vlastní práva, ale disponují vlastním morálním statutem. Princip morálního statutu je jakýmsi zjemněním principu „přirozeného práva“.

Někteří autoři²⁴ rozšiřují chápání morálního práva na „objekty“ (převážně na zvířata²⁵), které mají určitý zájem. Např. kočka má zájem nebýt týrána a být nasycena. Protože kočka má vlastní zájem, má také svoje vlastní morální právo.

Princip přirozeného práva ovšem nepodává holistický pohled na přírodu ani na ekologii. Toto zásadní omezení nedovoluje jeho všeobecnou aplikaci. V podstatě neřeší ani hypoteticky možnost konfrontace dvou „zájmů“. Pro doplnění se musíme zabývat další možností normativního zdůvodnění ekologické odpovědnosti člověka, jímž je „vnitřní hodnota“.

Principem „**vnitřní hodnoty**“²⁶ není vyjádřena myšlenka jakési „skryté“ ceny, ale spíše hodnoty, vyplývající z něčeho hlubšího (inherentní hodnota). Vnitřní hodnota věcí tedy nezávisí na jejich člověkem dané užitkové funkčnosti, jako spíše na zakotvení ve věcech samotných, např. tím, že utváří ekosystém, či jinou hodnotu. Pro věřícího člověka by vnitřní hodnota věcí měla být vymezena správnou teologickou reflexí.

1. 1. 3. Závěr

To, čím se jednotlivé kategorie od sebe především liší, se týká jejich způsobu zdůvodňování konkrétních ekoetických norem.

²⁴ Např. J. Feinberg; Ch. Stone;

²⁵ Feinberg nepřipisuje právo na základě zájmu nižším živočichům či rostlinám ani živočišným druhům jako takovým – nelze proto kvalifikovat vyhynutí druhu jako protiprávní fenomén; problematické je také chápání a určení „zájmu“ přírody, který nemůžeme, sami jako živí, posoudit.

²⁶ ONDOK, str. 63

999

Přesto se můžeme shodnout na tom, že ekoetika - jako teorie normativních vztahů člověka k přírodě - závisí především na jakési výchozí pozici, z níž přistupujeme k řešení problému.

Shrňme proto některá důležitá tvrzení, obsažená v jednotlivých variantách:

1. Člověk není středem přírody díky svému výjimečnému postavení (odmítá se konzervativní antropocentrismus).
2. Všechny věci v přírodě mají vnitřní hodnotu, kterou by měl člověk respektovat.
3. Je nutné minimalizovat utrpení citících bytostí (patocentrismus).
4. Ohrozit ekosystém, který představuje celek, v němž člověk tvoří jeden z prvků, znamená ohrozit samotnou existenci člověka.
5. Princip ekoetické odpovědnosti není zakotven v lidském rozumu, ale v samotném bytí přírody. Etické zásady proto nemohou být odvozeny jen z lidské přirozenosti, nýbrž z „přirozenosti“ celku.

Ekoetická povinnost proto vychází z respektování hodnoty ekosystému jako celku. Ondok konstatuje, že eticky správné jednání je pouze takové, které jde „ve směru seberealizace a uchování integrity“²⁷. Seberealizace ve smyslu zaujmutí pozice celistvosti a jednoty se vším okolním, možná také nalezení vlastního smyslu a hodnoty „uprostřed“ přírody.

²⁷ ONDOK, str. 89

1. 1. 3. 1. Kritické zhodnocení studovaných ekoetických koncepcí

Existují nějaká kritéria, která by pomohla křesťanovi v orientaci? Jistě. Například respekt k absolutní Boží autoritě a transcendentnosti. A s tím související lidská podřízenost vůči Boží velikosti. Také výjimečné postavení lidstva mezi stvořením. Obecnou přijatelnost těchto koncepcí dále ovlivňuje společné dobro, důležitost celistvého pohledu na principy života – jednotlivé ekologické závislosti, také vnímání Božího „odrazu“ ve všem stvořeném, a lidského úkolu být „imago Dei“²⁸ pro ostatní stvoření. Nesmíme zapomenout na kristocentrický apel všeho zjevení. Kristocentricita by proto měla být jedním ze základních křesťanských kritérií pro posuzování jednotlivých koncepcí.

Kritickému hodnocení ovšem musíme podrobit i ekologické koncepce, které převážně vycházejí z křesťanství! V tomto případě je třeba sledovat, jestli nedochází k snaze o mystiku přírody²⁹. Dalšímu kritickému zhodnocení musí podléhat všechny snahy přírodu „slavit“ či „sakralizovat“³⁰. Tento primát patří pouze Hospodinu. Pokud tedy chceme jednotlivé křesťanské koncepce hodnotit, musíme mít na zřeteli především Boží slovo, podepřené teologickou výpovědí.

1. 1. 3. 2. Pomocné otázky k hodnocení každé vybrané koncepce³¹

²⁸ Slovní hříčka odraz – obraz nastiňuje význam úkolu být „Božím obrazem“; samotná tato premisa by stála za hlubší promyšlení; tématu se věnujeme v exegetickém rozboru Gn 1, 26-28

²⁹ Není myšlena mystika ve smyslu nadpřirozenosti, božskosti přírody, či absolutního splnutí s ní, ale uvážlivá kontemplace

³⁰ „Sakralizovat“ přírodní prostředí lze vzít v úvahu pouze tehdy, pokud tento proces probudí v člověku pocit nedisponovatelnosti přírodními zdroji, čili umožní mu obnovit vztah s ní

1 - respektuje **absolutní nárok** osobního Boha - Tvůrce, podporuje lidskou „poslušnost“?

2 - neztotožňuje stvoření s Bohem, resp. neosobním božstvím = není **panteistický**?

3 - nenadřazuje přírodu nad člověka?

4 - chrání lidské zájmy s přihlédnutím na mimořádné **postavení člověka** v řádu stvoření?

5 - chrání **sociální spravedlnost a mír**, kvalitu mezilidských vztahů?

6 - prosazuje **solidarititu** vůči chudým, slabým, „bezprávným“?

7 - chrání **morální dobra a život** (např. život nenarozených)?

8 - chrání i **neživé** stvoření?

9 - chrání stvoření v jeho ekologických vztazích, **ekosystémy** jako celky, ekologickou diverzitu, apod.?

10 - uznává **vlastní hodnotu** všeho stvoření, jeho mravní status, není (radikálně) antropocentrická?

11 - nekalkuluje s ostatním stvořením pouze jako s **užitnou** hodnotou?

12 - nenadhodnocuje možnosti lidské **transcendence**?

13 - nepomíjí **rozumovou** účast na rozpoznání dobra, řádu, přirozenosti? Není příliš emocionální?

14 - je kompozičně i argumentačně **uměřená**?

15 - je použitelná v **konkrétním** praktickém ekoetickém rozhodování?

16 - respektuje subjektivní **svobodu** člověka, jeho **osobnost**?

17 - má **spásnou** perspektivu zahrnující i mimolidské stvoření?

18 - podporuje hledání smyslu, pomoci a spásy u **osobního Boha**?

Pro křesťanské ekoetické využití jsou žádoucí kladné odpovědi (kladné na kladně formulované a naopak).

Antropocentris- 1,8,9,10,11,14,15,16,17,1
mus radikální 8

biocentrismus 1,3,4,5,8,9,12,13,14,17,18

patocentrismus 1,3,4,5,8,9,12,13,14,15,17
,18

ekocentrismus 1,2,18

ontologické 1,4

pojetí 13,15

bezprostř. 15

prožívání 15

přírody 15

sakramentalita 15

stvoření 15

Konvencion- 1,7,10,11,12,17,18
lismus a kon-
sensualismus

ekofeminismus 1,17,18

³¹ Tato část byla kompletně převzata z PŘEVŘÁTIL, Miloš František. *Studie křesťanských ekoetických koncepcí : Východiska a důsledky křesťanských postojů ke stvoření.* Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2001, (diplomová práce); upraven a zkrácen

Vyznačeny jsou otázky, které podle mého názoru nebo odhadu narážejí na problém,

111111

proloženě pak ty problémy, které patří mezi významné nedostatky těchto koncepcí³²:

Je zřejmé, že vlastním křesťanským postojem je uznání Božího panství, řádu a mimořádného postavení člověka, od něhož Bůh požaduje věrné spravování stvořeného světa, pastýřskou péči. Oslovuje nás důraz na úctu k posvátnosti života a vlastní hodnotě všeho mimolidského stvoření, který přináší různé nové ekoetické koncepce. Za přijatelný a potřebný se pokládá i nový důraz na hodnotu celých ekosystémů a vztahů v nich. Musíme však odmítnout zbožštění přírody či nadřazení dílčích ekoetických argumentů hodnotám života věčného.

1. 2. Sociologie a ekologie³³

Přesto, že je sociologie věda o lidské společnosti a společenských vztazích, nenajdeme zde, až na několik výjimek, směry zabývající se zásadními otázkami přežití moderní společnosti. Předpoklady další existence jsou totiž mnohými sociology brány jako dané. Důvody těchto postojů mohou být rovněž jak historické - protože sociologie vznikala v době, kdy problémy související se vztahem člověka k prostředí měly spíše okrajovou hodnotu - tak i metodologické - za předpokladu, že sociologie nebyla a není vedena ke zkoumání šancí člověka a společnosti na přežití ve vnějším prostředí. Nenajdeme tedy žádnou ekologickou sociologii. Inspirace sociologie ekologií však přesto existuje a dnes již představuje důležitý aspekt sociologického myšlení.

³² Pozn.: a/ je obtížné vyhodnotit závažnou otázku ochrany premorálních dober (7) - z postojů mnohých koncepcí by bylo možno ji podepřít, ovšem v praxi je často vykládána opačně, zabezpečena je u postojů teocentrických a příbuzných; b/ u nezvýrazněných číslic jde o problémy, které u daných koncepcí nepovažují za zabezpečené, i když v praxi může postoj jejich zastánců být různorodý - podobně jako u otázky zmíněné v poznámce ad a - například někteří zastánci ekocentrických nebo ekofeministických koncepcí mohou vyznávat osobního Spasitele (otázka 18)

³³ Extrahováno z: KELLER, Jan. *Sociologie a ekologie*, Praha 1997 (viz členění knihy)

Sociologie se přitom jasně s ekologií setkává, ovšem ve dvou odlišných kontextech³⁴. Snaží se využít principů formulovaných ekologií - jakožto přírodovědné disciplíny - při vysvětlování povahy dění ve společnosti na různých úrovních (urbanistické studie, volební chování, sociální nerovnosti, migrace, kriminalita, aj.), nebo v daleko širším rozsahu všude tam, kde společnost svým fungováním poškozují prostředí, do něhož je kultura lidí vsazena, a bez něhož nemůže dále existovat (zde je ekologie přijímána jako memento).

Sociologové se proto dělí do dvou skupin. Jedni vnímají prostředí jako prostor, který umožňuje neomezenou expanzi lidské společnosti (růst, adaptace, neomezenost), ti druzí si představují prostor jako zdroj nejrůznějších omezení (únosná kapacita prostředí, udržitelnost, rizika a ohrožení).

Sociologie tedy přináší dvě základní, žel zásadně odlišné odpovědi na otázku, zda je vůbec moderní společnost vhodně přizpůsobena pro svou vlastní reprodukci, nebo zda je sociální řád dostatečně funkční z hlediska šancí na vlastní přežití.

1. 3. Psychologie životního prostředí³⁵

Ekologie není jen syntetickým souborem poznatků o vzájemné propojenosti všeho se vším v přírodovědné perspektivě. Má za úkol nejdříve poznat vztah *člověka* k životnímu prostředí - to, jak je člověk prostředím formován, nebo jak člověk své prostředí formuje. V poslední době lze vedle antropo-ekologických směrů postihnout i psychologickou stránku ekologie. *Psychologie životního prostředí*³⁶ se tedy týká vzájemných vztahů člověka a prostředí, kdy máme na

³⁴ Těmito dvěma koncepty je také Kellerova kniha rozdělena na dvě základní části: „Ekologie jako výkladové schéma“ (str. 15 – 107) a „Ekologie jako varování“ (str. 108 – 200)

³⁵ Vycházíme z knihy: ČERNOUŠEK, Michal. *Psychologie životního prostředí*. Praha : KAROLINUM, 1992 (viz členění knihy)

mysli především různé psychologické aspekty ekologie.

Tato kapitola se proto bude věnovat problematice vnímání člověka vůči prostředí a jejich vzájemné interakci.

Technologický pokrok, uspokojování potřeb, modifikace prostředí, interakce – to vše zkoumá ekologická psychologie a také „zkoumá důsledky tohoto impozantního zrychlení technologie, přetvářejícího rapidně životní prostředí, na psychiku lidí...Se změnou prostředí se totiž mění i člověk, jeho psychologie, jednání, prožívání, jeho reakce i vnímání. Tentýž člověk se jinak pohybuje v kostele a jinak na fotbalovém stadionu...“³⁷

Člověk prožívá a mění své jednání na podkladě fyzikálních a prostorových struktur různého prostředí. Mnozí psychologové přesto tvrdí, že největší vliv na člověka má prostředí sociální, vytvořené mezilidskými vztahy. Podle Černouška to není úplně pravda, „protože právě toto sociální prostředí je zakotveno do struktury člověkem *uměle*

vytvořeného prostředí, které má své zákonitosti, popsitelné v případě potřeby i jazykem fyziky.“³⁸

Člověkem komponované prostředí nevyhnutelně ovlivňuje jednání, rozhodování, citění, a další. Proto můžeme dojít k závěru, že mezi jednáním různých lidí ve stejném prostředí existují nápadné shody. Různá prostředí proto někdy přímo „předepisují“ společenské normy a reakce (např. modlitebna, park, náměstí, atd.). Osoba hodnotí prostředí nejen chemicky, fyzikálně, biologicky, ale také psychologicky, což prostředí dává širší a kulturní význam. Jistěže

tyto vztahy platí v omezené formě i obráceně! Tato zpětná perspektiva je mnohdy chápána jako klíčový problém celé ekologie. Produkt se může obrátit proti svému tvůrci (v křesťanské soustavě myšlen Bůh, v ostatních „Příroda“) a ovládnout ho. Proto potřebuje lidstvo lépe porozumět svému „místu“ v přírodním uspořádání a následně korigovat svá hodnotová stanoviska a vzájemné interakce. V tomto lze konstatovat existenci vzájemného spojení ekologie a psychologie.

1. 3. 1. Vnímání životního prostředí

Psychologické výzkumy nashromáždily velké množství poznatků o vnímání. Přesně chápeme, jak člověk vnímá různé signály (hmatově, čichově, apod.) z okolí. Zato o vnímání prostředí jako celku toho dokážeme s jistotou tvrdit daleko méně. „Vnímání není jen pouhý sběr dat nebo příjem informací, je to složitá poznávací aktivita, obsažená i v myšlení a rozhodování. Jsou situace, kdy vnímání přímo vede k činnosti, například když se rozhodneme rychle uniknout z nepříjemného prostředí. Životní prostředí nevnímáme jako kolekci objektů, ploch, tvarů, barev, zápachů či vůní. Prostor vnímáme jako *nadsumativní celek*, na jehož pozadí teprve můžeme ostře vnímat jednotlivé detaily.“³⁹

S vnímáním ovšem přímo souvisí určité jednání. Hodnotící procesy, které se v nás odehrávají, tak vytvářejí vzájemnou vazbu „nitra“ člověka s jeho prostředím. Člověk potom tvoří s okolní přírodou jednotu, anebo by měl tvořit. Lidé se stávají „součástí“ okolí jako jednotlivci a ještě zřetelněji jako lidstvo.

Pokud by tyto myšlenky nebyly vzdáleny křesťanskému učení, mohli bychom konstatovat, že tvoříme její subintegrální část. Tomuto názoru odporuje i samotný princip

³⁶ Doporučujeme k přečtení: BOKOROVÁ, Věra. UNIVERSUM. *Psychologické aspekty ekologické problematiky*. Brno : CESTA, 1994/5, s. 124-126

³⁷ ČERNOUŠEK, str. 13

³⁸ ČERNOUŠEK, str.14

³⁹ ČERNOUŠEK, str. 29

131313

stvoření „z“ prachu Země (vulgární čtení). Jako lidé jsme „bratry“ Země, tvarování z jejího materiálu, stejné jakosti (zvířata ale byla stvořena slovem Božím), ne „výrobky“ Země, či jejími syny. Chceme také poukázat na skutečnost, že jsme bytostí složenou z neviditelné (Boží dech života) a viditelné přirozenosti (tělo „z prachu země“).

Až poté jsme schopni přijmout Černouškovu tezi o tom, že člověk tvoří spolu s jeho prostředím plně „interakční jednotu“. Interakcí ovšem není myšlena snaha změnit prostředí a zacházet s ním jako s objektivní realitou, na lidech nezávislou. V posledku je založena na myšlence, že se lidí tato změna ani nedotkne. Naopak! Jako interakce je vnímána snaha lidí „měnit“ okolní stvoření se zřetelně formulovanou myšlenkou, že lze změnit i sama sebe. Potom si raději vše dvakrát promyslíme. Viditelná a neviditelná přirozenost se na tomto místě pojí a vytváří dokonalou jednotu lidské osobnosti – zde působí dokonalé *vnímání* okolního prostředí. Jsme stvoření „z nejbližšího prostředí“ a z Božího dechu, který v nás vytváří „propřírodní“ principy.

Vyjádřeno Černouškovým slovníkem nekřesťana: „Uplatíme-li k životnímu prostředí ryze ekonomický postoj bez humanistických dimenzí – když z prostředí chceme vydobýt to, co si představujeme nebo naplánujeme – stavíme se pak do umělé opozice vzhledem k prostředí, kde příslušné aktivity provádíme. Snadno pak dochází k porušenému, neodpovídajícímu, mylnému a zacloněnému vnímání skutečnosti, k ekologickému neporozumění a často i k neadekvátnímu pochopení dalších souvislostí v časovém a historickém rozměru.“⁴⁰

Psychologie vypracovala různé typologie lidí založené právě na vztahu k životnímu prostředí. Základ pro ně tvoří Sheldonovy

typologické rozdíly v tělesné stavbě lidí, korespondující s projevy temperamentu:

a, *Ektomorf* – odtažitý člověk, naladěný do svého nitra; prostředí vnímá zpětně tak, jak odráží ono jeho pocity a nálady, tedy neobjektivně. Přírodu vnímá skrze odraz svých duševních pochodů, vytváří si z ní jakési „projekční plátno“, se kterým lze manipulovat a nerespektovat jej.

b, *Mezomorf* – raduje se z přírody v níž hledá optimismus a dobrodružství. Okolí v něm přirozeně vzbuzuje touhu po závodění a soutěži. Proto také chce ovládat, dobývat a vlastnit.

c, *Endomorf* – člověk relaxující a citový. Přírodu vnímá vnitřně nezaujatě a všemi smysly. Nechává se „jí“ oslovit a měnit.

Je proto důležité vnímat životní prostředí plněji a jasněji. Nevytvářet si předem hotová schémata o našem okolí a na jejich základě zpětně automaticky hodnotit vše, co spatříme. Kontakt s Božím obecným zjevením (přírodou) je blahodárný a pomáhá vytvářet lidský charakter. Kruh se uzavírá, lepší *vnímání* přírodního prostoru napomůže lepšímu porozumění „viditelné složce“ naší osobnosti.

1. 4. Smidakovy principy⁴¹

⁴¹ PhDr. h.c. Emil F. Smidak se narodil v r. 1910 v Ostravě. Většinu života prožil ve Švédsku. V současné době je prezidentem Avenir Foundation for Human Research v Lucernu. Knihu Smidak Principles – Power and Responsibility Action and Re-action poprvé vydal v roce 1994. Kniha si ihned získala všeobecné uznání a byla přijata většinou vědců na celém světě.

⁴⁰ ČERNOUŠEK, str. 29

Emil Smidak odvodil své principy ze života. Snad proto disponují univerzálním významem a dopadem. Pomocí těchto principů formuloval primární zákony, ovládající pospolitost lidského života a účinky přírodních procesů. Důležitost Smidakových principů spočívá v neidealizovaném pohledu na stav přírody, ale také na skutečný stav lidské přirozenosti, jehož tyto principy proto více oslovují a motivují. „Chci psát svoje „Principy“ tak, aby každý, kdo si je bude chtít přečíst, jim také rozuměl – ať je to starý venkovan, mladý člověk, stará žena, truhlář nebo kdokoliv jiný.“⁴²

„Na Principy je nutné nahlížet jako na obecné zákony; fungující bez ohledu na lidská přání. Ne vždy, ba dokonce ne příliš často, je výsledek aplikace Principů na lidské chování a činnosti lichotivý. Principy jsou velmi nemilosrdné pro člověka – zrcadlí jeho aktivity, skutky a snahy o uspořádání společnosti.“⁴³ Proto se hovoří o tom, že Smidakovy principy platí pro jakýkoliv systém bez ohledu na jeho vlastnosti a složitost.

1. 4. 1. Princip moci a odpovědnosti

Pod pojmem „moc“ se rozumí schopnost nebo svoboda řídit člověka, prostředí a podmínky. Pojem „odpovědnost“ v sobě zahrnuje uvědomění si důsledků užití této moci. Tedy nikdo by neměl disponovat větší mocí, než kolik má odpovědnosti. Stejně tak bychom neměli mít více odpovědnosti než moci. Moc by proto měli praktikovat pouze ti, kteří jsou schopni nést za své jednání odpovědnost. Nést odpovědnost obecně znamená nést důsledky svého jednání. Smidak upozorňuje také na skutečnost *soudu* pro ty, kteří nesou nějakou odpovědnost. Je věcí každého jednotlivce, aby dbal na dodržování základních etických

pravidel chování, která jsou obsažena v *každém* světovém náboženství.⁴⁴

1. 4. 2. Princip akce a re-akce

Fyzikální princip akce a protiakce říká, že působí-li předmět silou na jiný předmět, druhý předmět působí stejnou silou opačného směru. Tento princip se aplikačně vztahuje na člověka a jeho vztah k dalším lidem, ovšem i ke zbytku veškerého prostoru, včetně vesmíru. Slovem „akce“ rozumíme to, co bylo vykonáno. Nejenom skutky, ale i slova a mlčení! Akcemi jsou i neměřitelné myšlenky či gesta. Výraz „re-akce“ znamená logicky odpověď, protiakci, důsledek. Předpona „re“ je známkou toho, že každá reakce je novou akcí, čímž vzniká nepřetržitý řetězec akcí a re-akcí.⁴⁵

Tyto dva principy musí být aplikovány vždy současně! Je-li první princip používán nezávisle na druhém, vzniká velká pravděpodobnost, že bude lidmi manipulováno. Při vzájemném působení obou principů jsou lidé „hnětení, to jest tvarováni, formováni, jsou jakoby vytvářeni a postupují ve svém vývoji vpřed.“⁴⁶

Člověk – křesťan – je proto odpovědný za to, aby neustále zjišťoval re-akce svých akcí i k životnímu prostředí. Měl by neustále posuzovat své akce, dokud neobjeví co nejvíce možných reakcí a musí se rovněž ptát, jestli je schopen nést za ně odpovědnost.

⁴⁴ Aplikace této skvělé myšlenky ovšem nesmí vést k náboženskému synkretismu

⁴⁵ Co se stane, není-li re-akce možná? Např. chycení ryby. Rybář uloví velkou rybu, kterou musí pomalu zdolávat, aby se jí háček nevytrhl z tlamky. Do této doby si toho nikdo nevšímá. Když pozorují, jak dlouho rybář rybu loví, začne je to zajímat. Vodí rybu sem a tam, a ryba musí nesmírně trpět. Přesto nikdo její trápení nevnímá, protože ryby „nemluví“. Ryba paralyzovaná bolestí je vytažena a lidé rybáři gratulují. Nikdo nevnímá nesmírnou bolest ryby. Pokud by se zcela shodná věc stala např. s kočkou, byl by rybář minimálně napadnut nebo pokutován. To proto, že kočka by vydávala srdceryvný řev. Ve vlastním jednání není žádný rozdíl, odlišná je pouze reakce.

⁴⁶ SMIDAK, *Principy*, str. 127

⁴² SMIDAK, *Principy*, str. 123

⁴³ Smidakovy principy, ze studie doc. RNDr. Přemysla Záškodného, str. 119

2. STVOŘENÍ A EKOLOGIE (BOŽÍ ÚMYSL VE SVĚTĚ)

2. 1. Úvod

K této problematice bylo napsáno mnoho velmi kvalitních a obsáhlých prací. Nebudeme se proto věnovat podrobnostem (viz doporučená literatura), ale pokusíme se o základní vhled do nauky stvoření.

Učením o stvoření vyznávala klasická křesťanská teologie přesvědčení, že svět byl stvořen Božím zásahem z ničeho. Jednalo se o nepodmíněnou „božskou“ událost, iniciovanou a dále udržovanou Bohem, která směřuje ke svému cíli podle Jeho plánu. Učení o *creatio ex nihilo* tvrdí, že se prvotní Boží čin uskutečnil bez preexistentního materiálu. Proto Boží tvůrčí svoboda nedoznala jakýchkoli omezení. Výsledkem je jasný teleologický a kauzistický nexus, daný Stvořitelem. „Uvnitř stvoření navíc panuje hierarchické uspořádání, v němž si stvořené reality navzájem slouží. V rámci podřízenosti Bohu je člověku svěřena vláda nad zbytkem stvoření.“⁴⁷ Považujeme proto za pochopitelné, že podstatu zprávy o stvoření komentuje samotný Ježíš (který je Slovo) a poté i Nový zákon (Ř 11, 36; 14, 14; 1 K 8, 6; 10, 26; 1 Tm 4, 4).

2. 2. Exegetický exkurz Gn 1, 26 – 28 a Gn 2, 15

Jak již bylo zmíněno, křesťanův život je pevně spjat s biblickou zvěstí. Pokládáme proto za důležité poukázat na jednotlivé exegetické nuance zprávy o stvoření, zvláště přímých

Božích slov k člověku. Jedná se o tolik diskutované verše, jimiž se zabývají všichni, kdo přistupují k řešení ekologických problémů. Konkrétně jde o rozbor Genesis 1, 26 – 28 a dále kap. 2, 15.⁴⁸

Biblický text (ČEP):

Gn 1,26 „I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“

²⁷Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.

²⁸A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“

Gn 2,15 Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil.

Autorův překlad:

Gn 1, 26 A řekl Bůh: „Udělejme člověka na Náš obraz, jako (je) Naše podoba. A budou panovat mezi rybami mořskými a ptactvem nebeským i dobyt看em a celé zemi i všem plazům pohybujícím se na zemi.“

²⁷ Proto stvořil Bůh člověka v Jeho (ve svůj) obraz, na obraz Boží dotvořil ho, dotvořil je - muže a ženu.

²⁸ I požehnal jim Bůh a řekl jim: „Plodíte se a rozmnožujete se, (a) proto naplníte zemi, (a) proto podmaňte a panujte mezi rybami mořskými a ptactvem nebeským i vším živým pohybujícím se na zemi.“

Gn 2, 15 I vzal Hospodin Bůh člověka a byl postaven do zahrady Eden k jejímu obdělání a střežení.

⁴⁷ Blackwellova encyklopedie. Praha : Návrat domů. 2001, str. 502

⁴⁸ Toto jsou, podle soudu autora, nejdůležitější ekologické verše z 1. a 2. kapitoly; nejlépe pomohou pochopit náročnost lidského úkolu vzhledem ke stvoření, za předpokladu dostatečného vysvětlení jeho motivace k této činnosti

2. 2. 1. Výklad verše 26.

Bůh řekl: „**Učiňme člověka**“ (v ČEP) - Teologové dodnes s určitostí neví, co má tvar 1. osoby plurálu „*učiňme*“ znamenat. V každém případě se týká velmi osobního rozhodování. Hovoří se o několika možnostech. Hebrejský výraz „*elohím*“ je také zaznamenán v plurálovém tvaru, a přesto je v Bibli používán pro Boha v singuláru (mimo několika míst, kde se překládá podle kontextu jako „*bohové*“), můžeme proto tento tvar výkladově vztáhnout na „*jedinečnost Boží*“. Jako další možnost se nabízí, že Bůh oslovuje společně se Zemí (ze které bude tvořit) někoho dalšího; dalším výkladem je Boží oslovení směrem k nebešťanům (sr 1 Kr 22, 19nn); možné je ovšem, že jde o tzv. „*plurál majestikus*“ – majestátné označení Boha. Ovšem jednoznačně správné pochopení významu tohoto tvaru neovlivní jeho zvěstný a aplikační charakter. *Člověkem* zde není myšlen konkrétní jedinec, Bůh má na mysli poslání všech lidí, každého jednotlivce. Proto později o „*člověku*“ mluví v množném čísle. „*Adam*“ je totiž v hebrejštině jméno druhové, ne křestní. Střídání jednotného a množného čísla vyjadřuje koncepci celku složeného z jednotlivců.

Dále se v tomto verši hovoří o „**obrazu podle naší podoby**.“ (ČEP) Tedy jsme stvořeni „**na Náš obraz, jako je Naše podoba**“. V hebrejštině je použita předložka „*bét*“, kterou překládáme „*do*“, „*v*“, „*na*“, „*skrze*“, „*mezi*“, *přeneseně* „*prostřednictvím*“, „*proti*“⁴⁹. Pro názornost jsme volili překlad této předložky výrazem „*na*“, i když se nejčastěji vyskytuje se šestým pádem. Samotné slovní spojení („*na Náš obraz*“) je v tomto tvaru *hapax legomenon*, proto je jeho zcela přesný překlad ne zcela jasný. Překlad předložky „*bét*“ výrazem „*na*“ je uveden např.

⁴⁹ Podle JOSEPH, Mark. *Učebnice klasické hebrejštiny: Gramatika, cvičební texty, slovník*. 1. vyd. Praha : ESTER židovský rozvojový fond, 1997. str. 12. –14.

„*Evanjelickým prekladom Svätej Biblie*“, nebo překladem Vladimíra Šrámka (Melantrich, Praha 1951).

Druhá předložka, vyskytující se v druhé části věty (*jako je Naše podoba*), je „*káf*“, kterou můžeme překládat „*jako*“, „*podle*“, „*asi*“, „*dle*“, „*právě tak*“ (*ve smyslu podoby*).⁵⁰ Tento tvar lépe vyjadřuje pozici člověka a smysl chápání věty. Je zřejmé, že člověk není Bohu roven, stává se jen jeho obrazem. Zároveň existuje zřetelně daná hranice, protože být obrazem neznámá nic jiného, než být „*jako je...*“ Bůh. Předložka „*káf*“ se zde proto také může přeložit „*neboť*“, „*když*“. Obrazem Božím jsi tehdy, „*když*“ jsi podobný Bohu, „*neboť*“ Ho představuješ.

Tato část 26. verše kontextuálně uvádí verše ostatní. Vše je podmíněno tím, že člověk je stvořen jako podoba Boží.

Jedná se tedy o rozhodnutí o lidech, kteří byli stvořeni jako Boží obraz. Bez tohoto „*obrazu*“ by lidé nemohli korektně aplikovat svoji vládu. D. J. Hall argumentuje, že termín „*obraz Boží*“ by tedy (v tomto paradigmatu) mohl být čten jako sloveso (tzn. aktivně „*odrážet*“ Boha). Lidé jsou nazváni obrazem nebo kopií Boha v celém jejich vztahu, včetně vztahu k ekologii. Analogii k tomuto tvrzení vidíme v biblickém principu holistického pohledu na člověka, jako jednoty duchovní, duševní i fyzické. Okamžité následování tohoto stavu proto zahrnovalo i omezení (Gn 1, 29.30 - jedení masa není dovoleno).

Jelikož byli lidé stvořeni jako „*imago Dei*“, nemohou panovat neuvědoměle! Člověk se nejdříve stává obrazem Božím a až poté má *panovat* nad živým! (o slovese *panovat* ve verši 28.) Člověk nedisponuje právem hodnotit význam pojmu „*obraz*“, jak mu se

⁵⁰ Podle JOSEPH, Mark. *Učebnice klasické hebrejštiny: Gramatika, cvičební texty, slovník*. 1. vyd. Praha : ESTER židovský rozvojový fond, 1997. str. 12. –14.

171717

zlíbí. „Rám obrazu je jasně daný, je podobou, srovnáním či odličkem pravého Boha. Bůh chce skrze něho vyjadřovat pravdu a lásku, v jeho určení i poslání zjevovat sebe sama, svou vůli i moc. Člověk je a bude vždycky tvorem závislým na Bohu, může dosáhnout své plnosti jen ve vztahu k němu.“⁵¹

Sloveso „a budou **panovat**“ se v tomto tvaru vyskytuje jen na tomto místě (*hapax legomenon*). Proto opět není snadné určit, jaký může mít kořen „r-d-h“ význam. Z textů, ve kterých se vyskytují slovesa s tímto kořenovým základem (Lv 25, 43; 25, 46; 1 Kr 5, 4; 5, 30; Neh 9, 28; Ž 49, 15, 110, 2 a Iz 14, 6), se význam nejvíce přibližuje termínu „obsazení“. Podotkněme, že tento kořen nese ještě další významy – „rozšlapat, podupat, bojem dobít. (více ve verši 28.) „Člověk je stvořen k vládě nad živočichy v moři, ve vzduchu a na zemi, má si je „podmaňovat“. To je účelem stvoření! V tom smyslu se lidské bytí projevuje tak, že splňuje podobnost s Bohem. Člověk má vládnout nad zemí, nad přírodou a zastupovat samého Boha. Je vyzdvižen nad všechno tvorstvo, je jeho korunou!“⁵²

2. 2. 2. Výklad verše 27.

Z hlediska hebrejské gramatiky není v tomto verši nic zásadně významného. Překlad, který vždy funguje zároveň jako výklad, se zde snaží být doslovný a logický vzhledem ke kontextu předcházejícího verše. Spojka „vav“ ve spojení se slovesem „b-r-a“ se dá přeložit v této vazbě konsekutiva s aktuálním (imperfektním) tvarem slovesa do minulosti („stvořil“ – i když hebrejšтина slovesné časy nezná). Tvar „dotvořil“ je faktuálním (perfektním) tvarem téhož slovesa a překládáme ho jako hotový, ukončený děj. Samotná spojka „vav“ má v Bibli ještě

několik synonymických tvarů – „a“, „ale“, „jako“, „proto“ a „včetně“. Můžeme tedy tento verš přeložit: „Proto stvořil Bůh...“ (podobně jako ve verši 26.), což je možno chápat příčinně či důsledkově.

Důsledkům konceptu člověka jako Božího obrazu jsme se věnovali již ve verši 26. Tento verš paralelně rozvíjí úvodní předpoklad lidského „panování“ nad životem. Heller k tomu poznamenává v [4*] na str. 26 následující: „Řecká tradice myslí staticky, v obrazech, ale hebrejská dynamicky, v dění. A to zde znamená, že Boží obraz je vlastně zobrazování Boha rázem, charakterem jednání. Bůh je láska... A miluje-li člověk láskou podle Boha, pak tím Boha zobrazuje. Takže můžeme říci, že „být k obrazu Božímu“ vlastně znamená, že člověk dostal za úkol zobrazovat Boha, a to také svým vztahem ke stvoření.“ Z daného vyplývá odpovědnost vůči Bohu. Ano, jsme odpovědní za to, jakým „dojmem“ (proto Hall překládá slovesem, protože „obraz“ vždy indukuje čin) působíme svým „panováním“ nade vším živým. Můžeme s čistým svědomím konstatovat, že plníme tuto podmínku?

2. 2. 2. 3. Výklad verše 28.

Slovní spojení „plodte a množte se“ – ČEP) se v Bibli vyskytuje dále ještě čtyřikrát, a to: Gn 1, 22; Gn 9, 1 a 9, 7. Vždy se jedná o množení se v přímém významu toho slova (ryby, potomci Noacha). V hebrejštině je použit „oznamovací způsob“ (Qal), proto nepřekládáme po vzoru kralické či ekumenické verze imperativem, nýbrž indikativem. Sloveso „na-plnit, být v plném

⁵¹ HOCHMANN, František. *Na počátku : Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha : Charita, 1989, str. 55

⁵² HOCHMANN, František. *Na počátku : Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha : Charita, 1989, str. 56

*[4] – HELLER, Jan. Člověk – pastýř stvoření. *UNIVERSUM : Revue přírodovědecké a technické sekce České křesťanské akademie*, roč. 1994/5, č. 16, s. 15 – 73

počtu“ je v Bibli více než 17x použito bez negativní konotace (např. Gn, 9, 1; Ex 8, 17; Ž 96, 11; Iz 13, 21, apod.) – je tedy významově neutrální. Pouze asi ve dvou případech je spojeno s nějakou formou násilí (1 Kr 20, 27; Ez 8, 17).

Slovní spojení „podmaňte ji a panujte“ - ČEP) je hapax legomenon, nelze proto přesně vystihnout významové nuance. Obě slovesa jsou v imperativu. Sloveso podmanit (k-b-š) vyznívá ve výskytech převážně jako druh obsazení. Druhý význam slovesa je „rozšlapat“ či „prodat“ (otroky). Nejenom slovní spojení, nýbrž i tvar slovesa v tomto verši je hapax legomenon. Pro lepší pochopení proto můžeme použít pouze verše, ve kterých se objevuje slovesný kořen [Nu 32, 22; 32, 29; Joz 18, 1; Neh 5, 5; Ez 7, 8; Jer 34, 11 (jako otroky); Zach 9, 15 (pošlapat)]. Sloveso panovat (r-d-h) je (narozdíl od Gn 1, 26) v tomto tvaru použito ještě třikrát (Lv 26, 17; Iz 14, 2; Am 6, 2 – zde „sestupte“). Všude znamená „panovat nad..“, tedy ve významu vládnout. Svrchovaný **Bůh žehná** (b-r-k) právě stvořenému člověku. Požehnáním nemusí být myšlen jen samotný slovní úkon ze strany Boha, tedy „zaslíbení“ nově dané Boží přízně, ale může také zpětně reflektovat skutečnost již existující.

Požehnáním proto můžeme chápat nejenom Boží přiznání se k člověku, ale také požehnání plynoucí ze skutečnosti podoby s Bohem (imago Dei). Požehnání je důsledkem, zaslíbením, odměnou za to, že budeme Božím obrazem! Být uvědoměle Božím obrazem v sobě proto zahrnuje jistotu Božího požehnání. Platí to i naopak, pokud Boží požehnání k nám, nehodným, vychází ze skutečnosti „Božího obrazu“ v nás.

S touto myšlenkou koresponduje i poslední část verše 27. Člověk je stvořen jako muž a žena. Muž i žena tvoří dohromady „obraz Boží“, proto se i koncepce manželství zahrnuje k panování člověka nad Zemí.

„Bůh je tím, kdo tvořil, člověk však může plodit „ke své podobě a ke svému obrazu“ (Gn 5, 3; srv. s Gn 1, 26) a provolat jméno svého syna stejně jako Bůh provolal jméno Adama, Člověka... Jiným aspektem působení člověka jako „božího obrazu“ je *dominium terrae*, panství nad zemí, tedy především nad živými tvory.“⁵³ „Živočichům se sice také dostalo Božího požehnání, ale člověku se ho dostává v mnohem výraznější míře... je zde silně podtrženo pověření od Stvořitele... Lidé byli stvořeni k vládě nad zemí. Nyní se jim dostává k tomu zvláštního Božího požehnání. Mají si zemi „podmanit“, doslova „položít pod nohy.“⁵⁴

Vidíme, že být obrazem Božím v sobě zahrnuje celý soubor daností, které ovšem spějí k principu dokonalého panování a k správě Země a života. Verš 27. tvoří jakési myšlenkové propojení (narativní vazbou) dané perikopy a dotváří celek. Termín „obraz Boží“ tak propojuje nejenom panování člověka, ale také plození, podmaňování a *znovu*-panování, o němž čteme ve verši 28.

V každém případě jde o přímá slova Boha, adresovaná člověku, která jsou dále rozvedena do „příkazu“: „**Plod'te a množte se...**“ Z kontextu této perikopy bychom nikdy nedokázali ospravedlnit pustošení přírody, které je důsledkem nesprávných exegetických souvislostí či svévolného výkladu tohoto místa. Heller [4] zde podotýká, že „porozumíme mu (*kontextu*) pouze tehdy,

⁵³ *Rozpravy/Samenspraak 2001. Člověk a příroda: bludný kruh?*. Slavkov : EMAN, 2001. ISBN 80-86211-18-5 str. 7 - 8

⁵⁴ HOCHMANN, František. *Na počátku : Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha : Charita, 1989, str. 57

191919

když jej začneme vidět v souvislosti s pokušením.⁵⁵

Bible je výsledkem zápasu s mytologií a různými představami „Matky Země“. Proto, v souvislosti s pokušením, lze z hebrejských výrazů „podmaňte“ a „panujte“ doložit, že „panovat“ původně znamenalo bránit nároku života na božské uctívání! Jde tu o demytologizaci, odbáje-slovnění. „Země je Boží stvoření a člověk tu dostává úkol čelit na zemi každému nároku na božství, na božskou poctu, při němž by stvoření chtělo konkurovat Stvořiteli. Kdo užívá výroku o panování člověka nad Zemí tím, že jím zdůvodňuje svůj nárok nakládat se zemí podle svých představ, odpírá vlastně Božímu nároku, Božímu úkolu pro člověka a zneužívá tohoto biblického textu hrubým způsobem.“⁵⁶

Slovesa „podmanit“ a „panovat“ v konkordantním výskytu mohou přijmout velmi jednoznačné synonymické významy.

„Podmanit“ může znamenat „zotročit“ (Jr 34, 11. 16). Slovesa „Plodte a množte se...“ jsou vnímána jako příkaz všem stvořeným bytostem, ale jen lidem je přikázáno vládnout a panovat. Sloveso „panovat“ může na sebe vzít velmi negativní význam ve spojení s přívlastky „přísně a násilně“. Nikdy ovšem takto není použito ve spojení s Hospodinem! „Nejde o příkaz „pozitivního práva“, ale o logický důsledek výbavy, poskytující člověku nepopíratelný náskok vůči tvorstvu. „Podmaňte si“ zní despoticky, člověk je však těmito slovy pověřen být kurátorem země, nikoliv jen uzurpátorem. Podmaňování ve smyslu necitlivého šlapání po možnostech stvoření by přece znemožnilo být „obrazem“, protože by nejen zabraňovalo uskutečňovat

možnosti do tvorby vložené, ale ničilo by i to, co už bylo jako realita člověku předloženo.“⁵⁷

U většiny překladů hebrejských sloves *zde použitých* („r-d-h“ a „k-b-š“) je užito jemnějších významových odstínů, než ukazuje hebrejský originál. „R-d-h“, čili „panovat“, znamená spíše dupat, či potupit. V prvotním smyslu - šlapat bobule v lisu na víno. „K-b-š“, čili „podmanit“, poukazuje na obraz vítěze – dobyvatele, který svou nohou stojí na šíji přemoženého. „Slovesa „podmaňte“ a „panujte“ kvalifikují (v příběhu stvoření) člověka jako postavu *královskou* – v tomto smyslu pak i jako „korunu stvoření“.

Člověk je potom přesto v tomto obraze „vazalem“, který podle Žalmu 8 na zemi zpřítomňuje a zastupuje slávu Hospodinovu.“⁵⁸

2. 2. 4. Výklad Genese 2, 15

Sloveso „l-k-ch“ může znamenat „brát“, „vzít“ (si manželku), „přijmout“, „odejmout“, „vyjmout“. Zde je aktuální (imperfektum) tvar Qalu 3. os. sg. maskulina. Sloveso „n-v-ch“ se poprvé vyskytuje na těchto místech (jeho slovesný kořen v Gn 8, 4; ; 39, 16; 42, 33; shodný tvar slovesa v Gn 19, 16; 1 Kr 13, 29). Sloveso v tomto verši má aktuální tvar Nifalu 3. os. sg. maskulina. Nifal překládáme nejčastěji trpným rodem nebo neosobním zvrtným významem. Zde jsme zvolili trpný rod. Slovní spojení „obdělávat a sřežít“ je hapax legomenon. Sloveso obdělávat v prvotním významu znamená „konat práci“, „sloužit“, „podřídit se“, „vykonávat službu“ a přeneseně také „ctít Hospodina“ [Gn 2,5; 4,2 (zemědělec); 4, 12; 9, 25.26 (otrok); 24, 34 (služebník Abrahamův); 26, 14; Ex 20, 5.9 („ctít“, „pracovat“, v „Bibli kralická“)].

⁵⁵ HELLER, Jan. Člověk – pastýř stvoření. UNIVERSUM : Revue přírodovědecké a technické sekce České křesťanské akademie, roč. 1994/5, č. 16, str. 25

⁵⁶ HELLER, Jan. Člověk – pastýř stvoření. UNIVERSUM : Revue přírodovědecké a technické sekce České křesťanské akademie, roč. 1994/5, č. 16, str. 26

⁵⁷ SKOBLÍK, Jiří. *Morálka v křesťanské praxi (výběr statí)*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko, 2002. str. 37

⁵⁸ *Rozpravy/Samenspraak 2001. Člověk a příroda: bludný kruh?*. Slavkov : EMAN, 2001. ISBN 80-86211-18-5 str. 7 - 8

Nepodařilo se nám ovšem najít žádný verš v přímém spojení s Hospodinem, proto nebudeme dělat nepodložené závěry (srv. Ex 20, 5.9).

Sloveso „š-m-r“ znamená „bedlivě dbát“, „být ve střehu“, „střežit“, „pečlivě opatrovat“ nebo „dodržovat“ (kořen slovesa se vyskytuje v Gn 3, 24; 4, 9; 17, 9; 17, 10; 18, 19). Předložku „lámed“ (která se vyskytuje na začátku obou sloves v tomto spojení) můžeme překládat „k“, „patřit k“ nebo „pro“, a je příznakem třetího pádu (někdy čtvrtého pádu, kdy znamená „za“). Ještě poznamenejme, že zahrada „gan“ je maskulinum. Suffix, použitý v slovesné vazbě „obdělával a střežil“ je ovšem suffix 3. os. sg. feminina; zatímco „zahrada“ je maskulinum. Pokud jednoznačně vyloučíme chybu v hebrejském textu, musíme usoudit, že se tato činnost vztahuje na zemi, která je femininem.

Celý verš je vyjádřen narativní (vyprávěcí) vazbou. Nejde tedy o přímá slova Boha k člověka; je zde formulován již existující stav, nebo stav předpokládaný. Důraz se klade na slovesa. „Na tomto verši závisí porozumění 2. a 3. kapitole.“⁵⁹

„**Hospodin Bůh postavil...**“ – toto sloveso se týká Boží činnosti, jedině On totiž může určovat smysl a místo člověka. Tím, že Bůh lokalizuje člověka, určuje jeho momentální hodnotu a očekává splnění povinností.

„**...do zahrady v Edenu...**“ – „rajská zahrada je projevem touhy lidského srdce po životě v harmonii s Bohem, se sebou samým a se vším jsoucím. Dnešní ekologické úsilí o obnovu harmonických vztahů se stvořením je

projevem téže nostalgie...“⁶⁰ Dnes můžeme „rajskou zahradou“ přeneseně vnímat naše okolní prostředí, přírodu. Potom je patrné, jako v případě všech věcí, které máme, že i zde jde o dar. Člověk je *opět* tím obdarovaným a Bůh tím, který *opět* dává. „Jako prach ze země“⁶¹ je opět vynesena myšlenka absolutního spojení mezi právě „rozeným“ člověkem a Zemí. Oba byli vytvořeni ze stejného materiálu. „Člověk je v krajině a krajina je jistým způsobem v něm jako makrokosmos promítající se do mikrokosmu. Krajina je v člověkově srdci jako domov či vlast. Je i v jeho mysli, která obsahuje záměry na dotváření krajiny, protože Eden je sice harmonií přírody, člověka a Boha, je však zároveň úkolem.“⁶² K jakému úkolu byl člověk stvořen?

„**...aby ji obdělával a střežil.**“ – je hodné pozornosti podotknout, že příkaz „obdělávat a střežit“ není uveden jako přímá citace Stvořitele. I vzhledem k tomu, že následující verš znamená explicitní a direktivní (či direktní) vyjádření Boží vůle. Pisatel pravděpodobně ukazuje čtenáři, že toto přirozeně vyplývá z již řečeného. Slovesa „obdělávání“ a „střežení“ koncepčně přímo vycházejí z „podmaňte ji a panujte nad...“ z verše 28.⁶³, a jsou jakýmsi rozvedením daných možností. Pomáhají nám tedy z verše 28. lépe vystihnout smysl a dopad plynoucí ze sloves „podmanit a panovat“. Proto se v žádném případě nemůže jednat o

⁵⁹ WESTERMANN, Claus. *Genesis 1-11: Biblisches Kommentar Altes Testament*. 1. vydání. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1985. 1. díl, str. 300, překlad autor : „Ein Leben ohne Arbeit wäre kein menschenwürdiges Dasein.“

⁶⁰ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Krajina jako způsob bytí člověka a zrcadlo lidského nitra*. THEOLOGICKÉ TEXTY, Protologie – teologie začátků. č. 1, ročník 12, 2001, str. 16

⁶¹ Podle překladu ČEP; nepřikláníme se tedy k vulgární verzi „z prachu země“, který se opouští i v teologických kruzích; v textu proto nejde o označení materiálu ale jakosti

⁶² POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Krajina jako způsob bytí člověka a zrcadlo lidského nitra*. THEOLOGICKÉ TEXTY, Protologie – teologie začátků. č. 1, ročník 12, 2001, str. 16

⁶³ Pokud je „druhá“ zpráva o stvoření pouze myšlenkovou dubletou, a ne rozšířením a doplněním zprávy „první“, nemá tato poznámka valný význam

212121

destruktivní konání, pohybujeme-li se v rámci výrazů „obdělávání a střežení“!⁶⁴

Lze dokonce konstatovat, že tato slovesa odkazují k bohoslužbě, užívají se totiž v souvislosti se službou levitů a kněží v chrámě. Biblický text samovolně koriguje sémantiku jednotlivých výrazů. Je potom pochopitelné, že i Buber první z obou sloves překládá tvarem „sloužit“, což je jasnější vyjádření skromné role člověka v přírodním dění. Rozumíme tomu také z pohledu Clause Westermanna, který tvrdí, že „život bez práce nebude pro člověka hodnotným“.⁶⁵ Na druhou stranu sloužit Božím věcem vyžaduje mnoho duševní, duchovní i fyzické síly. Dobrovolnou službu může konat pouze jedinec na patřičné duševní, duchovní i fyzické „výši“. „Ale to, co Bůh zasadil, to má člověk vzdělávat, obdělávat...a to sebekázní. Bdělou sebekázní. Ale jestliže člověk ráj nevzdělává a nestřeží, ztrácí se mu.“⁶⁶ Proto je člověk korunou stvoření (ale příběh stvoření je korunován *sedmým dnem*), protože člověk v sobě snoubí vnitřní sílu a intelekt se znamením darované odpovědné služebnosti vůči okolnímu životu. Člověk proto nemá „vynikat“ nad vším stvořeným (i když po právu může), měl by ale fungovat jako ochránce a strážce propůjčených komodit. „Obdělávání naznačuje, že člověk má nejen právo, ale i povinnost do přírodních dějů zasahovat a usměrňovat je...“⁶⁷

⁶⁴ WESTERMANN, Claus. *Genesis 1-11: Biblisches Kommentar Altes Testament*. 1. vydání. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1985. 1. díl, na str. 301 cituje B. Jacoba „Slovesa jsou komplementy pozitivní součinnosti a povoleného působení, tvorbu a udržování, pracovitost a střežení.“ Obě slovesa mají doplňovací význam.; překlad autor

⁶⁵ WESTERMANN, Claus. *Genesis 1-11: Biblisches Kommentar Altes Testament*. 1. vydání. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1985. 1. díl, str. 300, překlad autor

⁶⁶ HELLER, Jan. Člověk – pastýř stvoření. *UNIVERSUM : Revue přírodovědecké a technické sekce České křesťanské akademie*, roč. 1994/5, č. 16, str. 34

⁶⁷ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Krajina jako způsob bytí člověka a zrcadlo lidského nitra*. TEOLOGICKÉ TEXTY, Protologie – teologie začátků. č. 1, ročník 12, 2001, str. 16

Z uvedeného vyplývá, že Bůh garantuje člověku, pomalu ale jistě, stále větší prostor svobody, v němž může dosahovat větší míry vyzrálosti coby Boží dítě. Nezapomeňme, že svoboda je spojena s rostoucí mírou odpovědnosti! Střežit⁶⁸ zahradu rovněž patří mezi jeho úkoly. Opět ne jako někdo zahradě nadřizený, ale jako služebník, laskavý správce.

Děj se odehrává ještě před „pádem do hříchu“. Je proto zajímavé sledovat vyústění tohoto verše v Gn 3, 23, kdy Bůh člověka vyhání. Nejdříve měl zemi obdělávat a střežit, po pádu do hříchu se setkáváme pouze s obděláváním země, „z níž byl vzat“.⁶⁹

„...aby ji obdělával a střežil.“ Člověk má obdělávat a střežit celou Zemi, ne pouze „zahradu“! Má podle „Božího obrazu“ rozšířit zahradu Rozkoše (překlad slova „Eden“) i na další „nerozkošná“ místa. To mělo být také lidským úkolem (viz poznámka č. 33).

2. 2. 2. 5. Závěr

⁶⁸ POSPÍŠIL k tomu ještě na str. 16 dodává: „Skutečnost, že vedle obdělávání má člověk zahradu také střežit, ukazuje na dramatickou zápletku: Člověk i zahrada jsou již od prvopočátku ohroženi. Jistou narážku v sobě může zahrnovat verš Gn 2, 10, v němž se hovoří o tom, že zahradu zavlažuje pramen řeky, která z ní vychází. Zahrada je tedy popisována jako oáza uprostřed pouště...existuje ještě jedno riziko, a to je skryto v srdci člověka, v možnosti nerespektovat Boží řád...Obraz vyhnání z ráje symbolizuje změnu způsobu bytí, ztrátu původních harmonických vztahů k Bohu, ostatním lidem, k sobě samému i ke světu.“

⁶⁹ „Příkaz v Genesis 2 velmi limituje sílu, která je zaznamenána v Genesis 1...V jakémsi napětí jsou tedy dvě skupiny myšlenek z Gen 1 a Gen 2. Na jednu stranu je lidstvo stvořeno k Božimu obrazu, a to nehlédě na přírodu. Jsme povoláni k službě přírodě, k dokazování účinků Božího pozhennání. Na druhou stranu jsme pouze „stvořením“ (v angličtině toto slovo znamená také „stvěry“), takže jsme součástí přírody. Přesto musíme vládnout a tímto způsobem přežít. Měli bychom si ale uvědomit, že nad námi vládne Bůh. Jako lidé nesmíme zapomenout na naši závislost na Něm.“ LOCKTON, Harwood, *Dialogue* 12/ 2003; překlad autor, publikováno v *Advent* 03/2003, článek „Zelené vidění...“

Verše 26. a 27. jakoby naznačovaly Boží souhlas s vykořisťováním, exploatací přírody. Ovšem kontext hovoří o něčem úplně jiném! Tyto verše ukazují, že Adam a Eva žili v trojím vztahu: s Bohem (stvořil je jako svůj obraz), mezi sebou navzájem (mají se přece plodit a množit) a se světem („panovat“ nad ním, „podmanit“ si jej).⁷⁰ Podobnost Bohu zde spočívá ve spoluúčasti člověka na vladařské a tvůrčí Boží moci. „Člověku je ponechán prostor pro angažování se jako Boží obraz pro „vývoz“ rajské zahrady do ostatního prostředí a má toho využít.“⁷¹ K tomu je člověk vybaven vlastnostmi a schopnostmi, jimiž nedisponuje žádný jiný tvor. Člověk má proto přednost být jediným živým obrazem Božím, jeho kopií. Jistěže je Bůh nenapodobitelný, o to více se musíme snažit být s Ním v souladu, což zpětně vyplyne z dobrého vztahu k Němu.

2.3. Je církev CASD ekologicky zaměřená? – autorův pohled

Tento název je záměrně vyhraněn více pro-ekologicky. Rozumíme, že „církev“ jako taková není složena z ekologických aktivistů. Nejdříve toužíme po jistotě spasení, potom se můžeme zabývat problémy okolí. Tento přístup ovšem, jak už jsme zdůrazňovali, není nejsprávnější, i když pochopitelný. Každý člověk nejdříve musí myslet na sebe, aby potom mohl myslet na ostatní. Upozornujeme pouze, že být Božím obrazem v sobě zahrnuje principy věrného a užitečného vládnutí nad stvořením. Ne zacílený egocentrický pohled k „věcem budoucím“!

⁷⁰ „První vztah nezbytný k lidskému štěstí je vztah k zemi.“ – trojí vztah rozšiřuje DE PURY, Albert. *Člověk a zvíře – stvoření Boží : Starý zákon o zvířatech*. 1. vyd. Praha : Kalich. 1999. ISBN 80-7017-313-0 na str. 62 o tento čtvrtý, i když ho užívá na prvním místě.

⁷¹ SKOBLÍK, Jiří. *Morálka v křesťanské praxi*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko, 2002., str. 37

Ústava Církve adventistů sedmého dne⁷², I. část, článek 2., bod 3. a 4. říká: „Církev usiluje zejména o zvěstování Božího slova a hlásání způsobu života vycházejícího z evangelia, naplňování náboženských potřeb věřících a konání křesťanské dobročinnosti a služeb v různých formách. (4) Za tím účelem zejména koná...evangelizační, zdravotní, osvětovou, **ekologickou**, výchovnou ... činnost...“ Přesto, že to je jediná zmínka o ekologii v Ústavě, myslím, že by mohla být postačující, pokud by se více praktikovala.

S politováním ovšem musím říci, že jsem za celých deset let neslyšel jediné kázání na ekologické téma, a to ani náznakem. Za celých deset let jsem se nezúčastnil žádné organizované činnosti, která by pomohla přírodnímu prostředí. Nesetkal jsem se s „bratrem“, který by se této oblasti věnoval. To vše nebylo proto, že by mě příroda nezajímala. Naopak. Problematika životního prostředí mi totiž jednoduše ani nepřišla na mysl. Církev – zastoupena sborem – mi nedala žádným náznakem vědět, že by to bylo užitečné!

Proto jsem usoudil, že „moje“ církev (během psaní této práce jsem zjistil, že není jediná) zatím není ekologicky zaměřená. Ovšem jdu ještě dále. Myslím si, že „moje“ církev není zatím ani *pro*-ekologicky zaměřená, tzn. že nevyvíjí žádnou aktivitu pro prostředí. Zároveň chápu a znovu připomínám, že církev není společenství ekologických aktivistů. Zde se opět potvrzují myšlenky (viz exegeze Gn 1, 26 – 28), že člověk může plně pochopit svoji osobní odpovědnost až poté, co plně přijme principy „Božího obrazu“.

Pokud vezmeme slova Ústavy CASD vážně, usoudíme, že starost o životní prostředí pomůže zvěstovat Boží slovo. Obecné Boží zjevení je schopno ukazovat na Boží existenci.

⁷² Ústava Církve adventistů sedmého dne. Praha : Advent-Orion. 1996. ISBN 80-7172-253-7; 45 stran

232323

Tím, že „ztratíme“ životní prostředí, ztrácíme velkého „evangelizátora“ a pomocníka Božího.

2. 3. 1. Definice používaných termínů

Začneme pokusem o sémantický význam slov „správce“ či „hospodář“, kterých se správcovství nejvíce dotýkají. Hebrejšтина používá řadu *nepřímých* slovních spojení k označení úřadu správce. Ve vyprávění o Josefovi používá „haiš ašer al...“ (muž, který je nad...) nebo „haiš ašer al ha bajit“ (muž, který je nad domem; Lv 14, 35; kralický „hospodář“), nebo např. „ben mešek“ („syn nabytí“; Gn 15, 2;⁷³) a „sar“ (kníže, vedoucí, 1 Pa 28, 1⁷⁴). Ovšem určující význam slovu dává jeho první výskyt. Je zřejmé, že zpráva v Gn 2, 15 jednoznačně hovoří o „náplni“ člověka, který má obdělávat a střežit. Tedy první princip správcovství je spojen s činností člověka ve prospěch „zahrady v Edenu“, a ne se zajišťováním finančních prostředků. Dále se hovoří o „baal ha bajit“ (vlastník domu; Sd 19, 22.23; Ex 22, 7; koreluje s řeckým „kýrios“ - pán). Výraz „hospodář“ byl mnohokrát přeložen z hebrejského slovesa k-n-h, vyskytující se např. v Iz 1, 3; Lv 25, 50 (více v ⁷⁵).

Zdá se, že řečtina novozákonních spisů („koiné“) nás přivádí blíže k anglickému

slovu „steward“ (hospodář, správce). V ČEPu jsou výrazem „správce“ (v kralickém překladu – „šafář“ nebo „hospodář“) přeloženy řecké tvary „oikonomos“ (totožný s „...který je nad domem“⁷⁶ Mt 20, 8; L 12, 42; 16, 2; Tt 1, 7; 1 P 4, 10; „oikonomos“ je odpovědný za plánování a řízení záležitostí domu⁷⁷) či „epitropos“ (Mt 20, 8; L 8, 3; Ga 4, 2; znamená též: místodržitel, poručník). Dále „grammateus“, čili dozorce; významově koreluje s hebrejským „š-f-r“ v Ex 5, 6; 5, 10,⁷⁸. Nakonec ještě „oikodespotés“, kdy výrazem „despotés“ je často představován Hospodin (Sk 4, 24; Ju 4). Ve femininu „hospodyně“ (kral.) se výraz vyskytuje v 1 Tm 5, 14; jinak dále Mt 20, 25; 13, 27. 52; 20, 1. 11; 21, 33; Mk 14, 14; L 13, 25; Ř 16, 23; překládá se i jako „vlastník země“.

V plnějším novozákonním významu obsahuje správcovství dokonce myšlenku partnerství – od vztahu mezi pánem a služebníkem, k vztahu oboustranného přátelství a dosažení společného cíle. Toto čteme v J 15, 15, kdy mluví Ježíš k učedníkům v perikopě nazvané „O poslání učedníků“: „Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co činí jeho pán. Nazval jsem vás přáteli, neboť jsme vám dal poznat všechno, co jsem slyšel od svého Otce.“ Dostává se nám velké přednosti být součástí Boží rodiny. Křesťanské správcovství je „rodinnou“ záležitostí. Naším posláním není jen pro Boha pracovat, ale též se podílet na Jeho úmyslech, prostředcích, v posledku na Jeho povaze (Ga 4, 7; 1 K 3, 9).

Mimo „oikonomos“ se v bibli užívají pro „správcování“ ještě výrazy „pisteuein“ (infinitivní tvar), což je sloveso: věřit, pověřit či svěřit. Vyskytuje se v případech, kdy bylo něco někomu svěřeno, aby to udržoval a chránil (L 16, 11; 1 Te 2, 4; 1 Tm 1, 11). Termín „pověřenec“, opisně přeloženo,

⁷³ LISOWSKY, G. *Konkordanz zum Hebraischen alten Testament*. Stuttgart : Württembergische Bibelanstalt Stuttgart. 1958, na str. 882 vysvětluje tento termín: „Besitz; possession, the son of possession or the possessor of my house or of my house; Septuaginta překládá : „...hios Masek...“ a Vulgáta „et filius procuratoris domus meae...“; jinak je tento výraz hapax legomenon

⁷⁴ WILLIAM. Gesenius. *Hebrew and English lexicon of The Old Testament*. London. 1844. na str. 1072 vysvětluje tento termín jako: „prefect, leader, master, chief, chief of the eunuchs, prefect of the city“ – Sd 9, 30; 1 Kr 22, 26; dále „chief of district, over the cattle, head – shepherds (Gn 47, 6)

⁷⁵ LISOWSKY, G. *Konkordanz zum Hebraischen alten Testament*. Stuttgart : Württembergische Bibelanstalt Stuttgart. 1958, vysvětluje tento termín: „kaufen, erchaffen; to create (Gn 14, 19; Dt 32, 6); jako předmět „Besitzer; possessor, empitor; WILLIAM. Gesenius. *Hebrew and English lexicon of The Old Testament*. píše na str. 940: „, to own; master of a house (Lv 25, 30), an owner of a block; tyto významy zachovává i arabština; Zach 13, 5; Am 8, 6; Kaz 2, 7; Ez 8, 3

⁷⁶ Podle J. B. Součka, *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, Praha 1973

⁷⁷ Srovnej význam anglického „stewardship“ či původní „steward“, kdy „stig“ znamenalo dům, nebo jeho část a „ward“ (později „ward“) znamenalo strážce nebo dozorce

⁷⁸ Žj 16, 6; Vulgáta čte „in die illo praefectis operum“

nedosahuje ovšem takové kvalitativní úrovně jako „správce“. Ovšem nejvyšší kredit jistě obsahuje slovo „partner či společník“, které Bible pro správce také užívá, jak bylo již zmíněno. V řečtině zní: „koinónos“ a „synergos“⁷⁹, které jsou překládány také jako „podílník“ nebo „účastník“ (1 K 1, 9; 3, 9; 9, 10.12.13.23; Ga 1, 15.16; atd.). Mohou ale také znamenat: spolupůsobící, spolupracující, pomocník, atd.

Vidíme tedy zřetelný vývoj pojetí úlohy správce od sluhy, přes přítele či spolupracovníka až k dědici této země. Tato relevace je umocněna jasnou biblickou výpovědí o člověku jako společenském a vztahovém stvoření, protože jako „lidé“ existujeme a jsme vnímáni ve vztahu k lidem kolem nás a ve vztahu k Bohu, neméně také ve vztahu k okolní přírodě. Umocňuje to i etymologie slova „správce“, jehož základem je slovo být „pravý“⁸⁰. Dobrý křesťanský správce je proto věrný Bohu!

Někteří teologové (např. prof. J. Heller) vnímají vymezení etické odpovědnosti člověka vůči přírodě použitím termínu „pastýř“, který blíže odpovídá metaforice Bible. Jako pastýř - tak i „člověk“ - je pověřen pečovat, střežit a bránit to, co mu bylo svěřeno. Tento termín nikde není v Bibli jasně použit pro vyjádření ekologického vztahu člověka ke krajině, přesto je to relevantní biblický obraz a můžeme ho použít.

2. 3. 2. Modely správcovství vycházející ze stvoření

První zprávu zapojení člověka do procesu stvoření najdeme už v Genesi. Bůh se chce sdílet, protože je láska, „...přál si větší rodinu

stvořených inteligentních bytostí.“⁸¹ Tedy cílem správce je zjevovat Boží podstatu, budovat i horizontální vztahy s okolním životem a „panovat“ (více dále). Z tohoto předpokladu vychází tyto dva modely vztahu člověka k Bohu:⁸²

2. 3. 2. 1. Člověk – Boží „správce“

Hospodaření znamená spravování, řízení (management). Hospodář je osoba povoláná a vybavená Bohem pro spravování všech „věcí“, které mu byly svěřeny. Člověk byl stvořen jako praktická osoba pro praktické zaměstnání a za praktickým účelem. Země totiž v celé své kráse potřebovala, aby ji někdo řídil! Bůh mohl učinit robota nebo „otroka“, který by přesně plnil Jeho přání. Přesto se rozhodl pro bytost zcela svobodnou, schopnou změny, či jak to dnes nazýváme – samostatné kreativní práce. Proto byl stvořen člověk - správce. A proto také můžeme hovořit o VZTAHU Boha k člověku. Existuje zde ovšem omezení. Bůh je vlastníkem a člověk „jen“ správcem. Ovšem spravování Země muselo být v době přímého a bezproblémového kontaktu s Bohem obrovským požehnáním. Dnes lidé svoji roli správce vlivem hříchu vnímají jako dominanci, jako jistou převahu. Nevidí, že *nadvláda* měla být spojena s autoritou, silou, kontrolou, soudní pravomocí či odpovědností. Lidé se ve svých myslích stali vlastníky, majiteli, a přestali Bohu naslouchat. Člověk se nikdy neměl stát vlastníkem (pochopitelně jím není doposud; důležitý je ovšem posun v myšlení!), měl zůstat pouze odpovědným správcem pro Boha. Tomu měl zabránit strom poznání, který symbolizoval Boží autoritu, suverenitu. Tento

⁷⁹ Jak vidíte, vyskytuje se zde spojka „syn“, která se vyskytuje převážně ve spojení s dativem a znamená „s“, „spolu s“, „zároveň“

⁸⁰ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Academia. 1971, str. 571

⁸¹ *SDA BC*, vol. 1, str. 1081, Review and Herald Publishing Association (Biblický komentář Církve Adventistů sedmého dne)

⁸² V tomto oddíle vycházíme z knihy: *Biblical principles for giving and living*, Mel Rees, General Conference of Seventh-day Adventists, 1995 Silver Spring, Ministerial Association, str. 9 – 21

252525

strom byl jediným zákazem, vztahujícím se na člověka. Bůh tímto jediným omezením „vyzkoušel“ člověka, zdali dokáže být pouze správcem a nepomyslí na vlastnictví, které není jeho. Fenomén falešného vlastnictví je základní příčinou nepochopení úlohy lidstva v přírodě. Řešení se jeví jako velmi složité a bude jistě vycházet z formulované pokory, pokání a přijetí důsledků našich činů. Prvotní předpoklad ovšem zní: znovu přijmout Boží autoritu a lidskou závislost na Jeho moci.

2. 3. 2. 2 Člověk – Boží „pracovník“

Pokud chápeme správčovství jako vztah důvěry mezi člověkem a jeho Stvořitelem, potom se můžeme zabývat dalšími otázkami a problémy.

„Agere sequitur esse“ je prastará zásada, kterou můžeme podle smyslu přeložit do češtiny rčením *šlechtictví zavazuje*. Každá bytost je schopna jednat v tom rozsahu, jak jí poskytuje její výbava. To neznamena, že svých možností skutečně využívá, znamená to však, že chybuje, když jich nevyužívá a nechá je ležet ladem. To, co bylo do člověka vloženo ohledně jeho možností, prozrazuje vůli Tvůrce. Jako by Bůh řekl: „Až k takovému rozvoji chci tohoto tvora dovést!“⁸³ U živočichů je to jednoduché, protože jsou řízeni, u člověka rozvoj však do značné míry závisí na jeho rozhodnutí využívat hřivny. Evangelium říká známá slova: „komu bylo mnoho dáno, od toho bude mnoho očekáváno.“⁸⁴ Božím „pracovníkem“ je proto pouze ten, který záměrně efektivně pracuje s Božími dary. Sleduje jakost svých „výtvorů“. Ovšem nemusíme vždy za Božím obdarováním vidět pouze talent, jsou jím také čas a majetek (v angličtině použito slovo „possessions“, což znamená i posedlost, zaujatost). Čas plyne každému stejně. Jde tedy

o vyplnění tohoto času, umocněno jeho „nerecyklovatelností“.

2. 3. 3. Eschatologický rozměr správčovství

S touto teologicko-dogmatickou zvěstí se explicitně v Bibli setkáme jen na několika místech. Zahrnuje v sobě vážnost blížícího se soudu, kdy planeta „zahyne“ se vším hmotným, co na ní je. Správcové poté budou „odevzdávat“ výsledky svojí práce. Budou hodnoceni za používání či zneužívání svěřených prostředků, hřiven.

Vlastní žebříček hodnot nevytváříme objektivním hodnocením současné situace, ale subjektivní reflexí či „falešným“ spolehnutím se na „Boží milost“. Vědomí konečného soudu (soud a „parúzie“ se týká všech lidí, ovšem nikde není tak ústředním tématem teologie jako u adventistů) by přirozeně mělo vytvářet napětí nejenom v životě církve, nýbrž, a to zvláště, v životech jednotlivců. Následná změna hodnot by měla nastat posunem priorit od hmotného k věčnému. Od jakéhosi duchovního materialismu k pravé změně a posvěcení. Řečeno ekologickými termíny, od čistého materialismu, konzumu k uvědomělému a postupnému omezování vlastních potřeb a hledání „potřeb Božích“. Až po tomto souladu teorie s praxí nastane změna postoje k myšlenému zničení naší planety. A správným pochopením naléhavosti správčovství v ekologické oblasti dosáhneme plnější odpovědnosti vůči ostatním.

Někdy se můžeme setkat s věřícími lidmi, kteří věnují ekologické problematice pramalou pozornost. To je nejvíce způsobeno právě nesprávným pochopením eschatologických proroctví, týkajících se „zničení země“ a nastolení nové vlády Kristovy. Je jistě nesprávné používat tuto biblickou zvěst k vlastnímu zdůvodnění apatie vůči stavu naší planety. Nesprávně chápaná

⁸³ SKOBLÍK, Jiří. *Morálka v křesťanské praxi (výběr statí)*, Praha 2002, str. 62

⁸⁴ SKOBLÍK, Jiří. *Morálka v křesťanské praxi (výběr statí)*, Praha 2002, str. 62

slova Ježíše ze Zjevení 22, 20: „Ano, jistě přijdu brzo.“, evangelijní „Nemějte starost o život, co budete jíst...“ (L 12, 22) či „Nedělejte si tedy starosti o zítřek; zítřek bude mít své starosti.“ (Mt 6, 34) bez eschatologického základu mohou mít katastrofální důsledky. Není se čemu divit. Celá eschatologie se zde totiž „asimiluje“ falešně do jediného, časné „parúzie“. Vše ostatní ztrácí na aktuálnosti. S tímto zkratkovitým (z lidského hlediska pochopitelným) vnímáním eschatologického naplnění II. příchodu Ježíše Krista se někdy setkáváme i v církvích. Tento fenomén, patřící z větší části do etické oblasti, se nazývá „moralismus“, kdy se zabýváme věcmi „malými“ a *záměrně* (?) přehlížíme podstatné. V proti sobě tu tedy stojí etika jedince proti etice kolektivu.

Nepopíráme, že člověk potřebuje „vidět dopředu“. O tom přece víra je. Je jasné, že „krátkodobé a krátkozraké plány člověka v sobě nesou živelnou katastrofu.“⁸⁵ Vize „eschatonu“ v každém člověku netrvá dlouho. Maximálně do konce jeho života. Paradoxně tak může hluboce věřící křesťan s výhledem na věčnost odmítat „časnost“ a být zaměřen pouze pro-budoucně.⁸⁶ Ovšem být zacílen na „eschaton“ znamená pouze přijmout Boží plán do budoucnosti, ne, zbavit se odpovědnosti! Věřit v Boha Stvořitele by proto mělo znamenat osobně odmítnout myšlenku existenční náhody, která dává zkreslený výhled ke konci.⁸⁷ Příliš jednoznačně vidíme otázku „parúzie“, jako bychom zapomínali, že soud se bude týkat každého jednotlivce. Důraz

⁸⁵ SKOBLÍK, Jiří. *Morálka v křesťanské praxi (výběr statí)*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko, 2002. str. 37

⁸⁶ Principiálně stejně to prožívají ostatní lidé; nemáme rádi prevenci, raději se učíme z chyb a následně řešíme problémy; to je ovšem zásadní chyba, která může vést k opravdovému zániku života na Zemi;

⁸⁷ „Žijeme v prostředí, v němž základním pocitem lidí vůči světu není údiv nebo vděčnost, nýbrž nuda, strach a jakási beztvářá prázdnota. Kdosi nás sem prskl, tak jsme tady...“ SOKOL, Jan. Svět : 6. svazek knihovny Spolku evangelických kazatelů, *Stvoření a soud*. EMAN : Heršpice. 2001. str. 45

přesouváme na milost Boží; nad vlastní odpovědností vůči svěřeným „statkům“ se nepozastavujeme.⁸⁸

2. 3. 4. Závěr

Ekologicky orientované křesťanské správcovství tedy není pouze věc života či sféra činnosti. Je to pojetí života jako celku, které se projevuje v postojích a činech. Je to odpověď víry, kdy uznáváme Boží autoritu a schopnost uspořádat celý náš život. Uznáváme, že křesťanství není naše vlastní úsilí o rozvoj duchovních schopností, abychom se dostali na jeho úroveň. Je to radostné přijetí Božích prostředků, k nimž máme přístup, protože on sestoupil na naši úroveň. Tedy pouze správným teologickým pochopením (eko)správcovství jej pozvedneme z mechanické činnosti k odpovědnému a důslednému partnerství s Bohem.

Z napsaného vyplývá, že „správce“ není jakýsi služebník, Boží obchodní zástupce na zemi, či vykonavatel moci. Správce – spolupracovník, partner, pověřenec mající svěřený úkol by měl být účastníkem pravé Boží povahy a podílet se na Jeho věčném plánu. Uvědomit si svůj „dědický“ podíl (Ga 4, 7) a recipročně vyjádřit svoje přátelství k Bohu a okolí (J 15, 15). Správcovství je tedy partnerství s Kristem skrze Ducha svatého při plnění Božího úmyslu ve světě (Boží úmysl ve světě viz bod 2. 2. Stvoření a ekologie).

Boží milostí tedy nejsme loutky slepě poslouchající svého pána, nýbrž se díky Duchu podílíme na vlastním životě Ježíše Krista. A právě tato dimenze oddanosti dává Ježíši nárok na každou oblast lidského života. Všechno co děláme, i neděláme, má vliv na toto partnerství s Bohem Stvořitelem.

⁸⁸ Je pravdou, že křesťanský soud je soudem lásky, milosti. Není to jen jakási účetní uzávěrka!

272727

3. Praktická aplikace ekologických poznatků

3. 1. Časté typy postojů v naší společnosti a mezi křesťany

Každý odpovědný křesťan se musí ptát, jak naložit s naznačenými koncepcemi a fakty, nebo jak zvýšit hodnotu ekologické citlivosti přímo ve svých církvích.

„Mezi našimi spoluobčany je možno vysledovat různé odlišné typy etických postojů vůči ekologickým problémům, někdy nereflektovaných, jindy hlouběji podložených. Mnohé z nich ovlivňují i myšlení a jednání křesťanů, někdy však i v rozporu se základními křesťanskými postoji. Součástí následujících popisů těchto typů jsou už v této fázi pokusy o jejich zhodnocení z antropologického a křesťanského hlediska“.⁸⁹

3. 1. 1. „Pohan“

Člověk zbožšťující přírodu, uctívající přírodní síly (panteismus/polyteismus); chráníci pomyslný (pro něj zřejmě původní) přírodní stav za každou cenu; nevidící zřetelně svou výjimečnou lidskou důstojnost, ani důstojnost a výjimečné postavení druhých lidí a celého lidstva. Tento člověk vnímá lidskou situaci stejnou optikou jako situaci jiných tvorů a nepřipouští v mnoha ohledech pokrok a svobodné rozhodování. Přeneseně razí heslo „Zpátky na stromy!“ Na druhé straně člověk nevztažený k vnější osobní Moudrosti jedná chaoticky, anarchisticky, destruktivně, v důsledku neekologicky.

⁸⁹ tato část byla čerpána z PŘEVŘÁTIL, Miloš František. *Studie křesťanských ekoetických koncepcí : Východiska a důsledky křesťanských postojů ke stvoření*. Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2001, (diplomová práce) ;dále upraveno a zkráceno,

3. 1. 2. „Pastýř“

Pokorný správce světa, vnímaného theocentricky či theonomicky. Je to služebník - pastýř stvoření konfrontovaný s upozorněním, že není neomezeným Pánem, vlastníkem (když zapomíná na Boha, zapomíná i na toto omezení, vnímá a chová se jako absolutní míra všeho - přesouvá se k postoji 4. 1. 3.) Takový věřící člověk vidí svět jako Boží znamení, to mu připomíná lidskou relativní hodnotu. Rozumem posuzuje, co je přirozené a snaží se podle toho žít.

3. 1. 3. „Svévolník“

Člověk se staví na místo Boha, Pána všeho, a na svět se dívá antropocentricky. Svůj rozum, neosvětlený vírou, činí měřítkem pro svá rozhodnutí, která bývají vůči světu bezohledná, protože nereflektují měřítko skutečné - tj. Boha a jeho věčný zákon. Technikou a vědou chce ovládnout svět, dosáhnout co nejvyšších pozemských požitků (a příp. i nápravy škod), ovšem vždy s určitou mírou sociální nespravedlnosti a bez korigujícího vědomí odpovědnosti vůči nejvyšší autoritě, vedoucí k pokoře a uměřenosti.

3. 1. 3. „Idealista“

Člověk se nechá vmanipulovat do postavení nesamostatné součásti celku, např. politické masy, výrobního/politického/třeba i náboženského prostředku, otroka chlácholeného pravidelným přidělem „egyptského masa“. Takový tvor vše redukuje na cíle stanovené stranou, chlebdárcem, národem, duchovním „guru“ či sektou (často postavenými na místo Boha!). S klapkami na očích takovýto modlám slouží tělem i duší, bez osobního svobodného rozhodování, ostatní stvoření je pak pro něj také jen prostředek (bez vlastní hodnoty) nebo překážka - k využití,

odstranění, předělání. Krédem je mu heslo: „Když se kácí les, musí létat třísky!“

3. 1. 4. „Konzumní člověk“

Člověk o nic vznešeného se nezajímající. Vše kolem se může rozpadnout, hlavně když „mám nohy v teple“, své jídlo, pití a TV - vlastně také modly. Tento pohodlný člověk se často vyskytuje v postkomunistických zemích (po ztrátě iluzí o budování šťastných zítřků, o jediné spravedlivé straně...), mohl by se svobodně rozhodovat, ale neumí to, nechce, nezajímá jej ani Bůh ani žádné vyšší ideály, přitažlivá je vidina luxusu, bohatšího konzumního života, může jej vyprovokovat velká nouze, a to buď jen k neefektivní reakci, k vzpouře, možná však i k začátku hledání cesty k svobodnému lidství.

3. 1. 5. „Humanista“

Humanista usiluje o lidskost, spravedlnost, nepoznal však osobního Boha, který se stal člověkem. Možná věří v Boha Stvořitele, ovšem péči od něho neočekává (deismus). Pečovat chce, dle svého svědomí (důraz na subjektivní vnímání, autonomii) sám. Musíme připustit, že v poctivosti a obětavosti často předčí křesťana, který by měl být nezištným pastýřem. Hledá li vytrvale a upřímně, nalézá při své „péči“ o bližního a veškeré stvoření i sám sebe a Boha, často však zestárne a opustí své ideály nebo si zbožští své cíle - třeba i přírodu a její harmonii.

3. 1. 6. „Duchovní snilek“

Člověk žijící mimo realitu, „nad zemí“. Domnívá se, že pozemské již není tak důležité jako jeho duchovní život, případně se „jednou nohou“ ocitá mimo realitu, protože očekává brzký konec pozemského času, žije proto více pro svůj budoucí ráj - ničení přírody pro něj

není tolik výzvou jako apokalyptickým znamením.

3. 1. 7. „Názorový synkretik“

Tento typ lidí si vybírá z různých názorů jen to, co prochází kritériem jeho subjektivního hodnocení, a to i proměnlivě podle situací, neuznává žádnou absolutně platnou vnější normu.

3. 2. Aplikace ekologických poznatků na činnost církve a sborů

Tato kapitola by měla být jakýmsi „vývodem“ všeho, co jsme doposud řekli. Je to ovšem úkol natolik složitý a nevděčný, že se budeme snažit uvést pouze několik zásadních myšlenek pro větší ekologickou „gramotnost“ CASD. Tuto myšlenku ještě potvrzuje skutečnost, že autor této práce není vystudovaným ekologem a nemá ani v této oblasti mnoho zkušeností. Záleží potom na čtenáři, jak s danými fakty naloží a uvede ve skutek.

Autor si přeje, aby tato kapitola posloužila těm, kteří se v církvi chtějí nějakým způsobem proekologicky zapojit. Dále odkazujeme na bohatou praktickou literaturu nebo různé ekologické aktivisty a spolky.

3. 2. 1. Celosvětová církev – náměty na Generální konferenci

Jako Adventisté sedmého dne máme holistickou filozofii života. Měli bychom si proto uvědomit, že náš holistický přístup, který zdůrazňuje úzkou souvislost mezi tělem a myslí, zahrnuje i vzájemné vztahy mezi muži a ženami, jako i mezi lidmi a zvířaty.

292929

„Celosvětová“ církev má proto jedinečné předpoklady komparovat víru a teologii na tuto oblast. Chápeme, že činnost této instituce může mít pouze charakter vyzývající, upřesňující či motivační. Úkolem je podnitit základní „stavební jednotky“ církve – členy k uvědomění si závažnosti situace!

Může vydávat nová stanoviska, může apelovat na vlády jednotlivých zemí, může a měla by zastupovat a garantovat sborové aktivity, např. vyhlašování grantů, či vůbec snahou o celkovou „ekogramotnost“.

Celosvětová církev musí korigovat neochotné snahy adventistů dívat se ekologickým problémům „do tváře“. Měla by se ještě jasněji postavit proti násilné exploataci přírody, a tím ukázat svůj postoj nejenom světu a lidem, ale také svým členům a příznivcům.

Církev musí ještě jednoznačněji ukazovat na druhý Ježíšův příchod, protože ten je adventní podstatou. Bylo zjištěno, že kdykoliv „církev“ ztrácela z vědomí Kristův druhý příchod, projevil se to nepříznivě na duchovním stavu jejích členů. Autor ovšem nesouhlasí s jednostranným a mechanistickým zvěstováním Ježíšova příchodu, který je pro každého, nezapomeňme, osobním soudem. Myslíme si, že nejniternější smysl Ježíšova slavného příchodu může každý pochopit až tehdy, pokud si plně uvědomí svoji odpovědnost za množství „svých hřiven“. Pokud bychom dokázali zachovat víru v blízký příchod Ježíše Krista, jako konečného řešení daných problémů lidstva, a současně docenili užitečnost zapojení se do práce pro blaho celé společnosti, mohlo by to mít hluboký vliv na naše chápání budoucnosti, na naši užitečnost a přínos pro společnost, jako i pro oživení naší církve.

Jistě je velkým svědectvím, pokud žijeme eschatologickou nadějí a máme živou jistotu spasení. Ovšem zájem o věci nebeské a budoucí, nesmí odvádět pozornost křesťanů od vážných problémů tohoto času (srv. Ježíšovo „...jak v nebi, tak i na zemi...“ Mt 6, 10).

Totíž nepečovat o životní prostředí je hříchem „environmentálním“, protože člověka omezuje ve svobodě jednání.

3. 2. 2. Česko-slovenská unie

Církev Adventistů sedmého dne se svojí Česko-slovenskou unií (dále „Unie“) není v ČR početně významnou církví. Přesto si dovolíme tvrdit, že není zanedbatelnou. Ovšem jaké ekologické principy se zde mohou uplatnit?

Unie jako statutární orgán církve může aplikovat nařízení a směrnice dané GK. Ovšem sama také může rozhodovat o různých aktivitách.

Myslíme, že je proto důležité, aby se více hovořilo o celistvosti naší odpovědnosti. Aby byla církev u nás schopna rychle reflektovat změny životního prostředí a stejně tak rychle dokázala vydávat dílčí stanoviska.

Je důležité si uvědomit, že úkolem církve není (někdy sobecky) ukazovat na kříž, ale též záchrana Země, plynoucí z Božího příkazu „obdělávat a střežit“. Pokud si totiž uvědomíme, že chceme život věčný, budeme mít touhu chránit ho již zde, na této planetě! Unie by měla více dbát na širší vzdělávání svých členů ve všech oblastech. O sobotě, zdravotní reformě, druhém příchodu toho

víme mnoho. Otázka zní, jestli jsme nezpychli Boží milostí a péčí, která nám byla dána.

Praktické rady:

- aktualizovat oficiální dokumenty, zabývající se ekologickou tematikou
- projednat možnost uskutečňovat „Dny zvířat“ nebo podobné akce
- být vstřícná k ekologickým činnostem v církvi
- pokusit se o církevní „environmentální audit“ (požívá se dostatečně recyklovaný papír, jsou čistící prostředky šetrné, jak se hospodaří s energií na církevních budovách?, apod.)

3. 2. 3. Sbor jako jednotka

Každou jednotlivou radu, která zde byla navrhnutá, musí stejně „vykonat“ jednotka církve – sbor. A každý sbor se skládá z jednotlivců – tedy členů. Je proto jasné, že církev je tvořena jednotlivými členy, kteří o církvi tvoří obraz u veřejnosti. Záměrně apeluji na každého jednotlivce, protože zvláště ekologická problematika je dosti ožehavá a musí vycházet z vnitřního přesvědčení.

Okolní svět byl dán pro komunikaci s Bohem, druhotně ovšem pro komunikaci s dalšími tvory. Příroda je mocným svědectvím Boží existence, nenechejme si zničit mocného spojence v boji proti ateizmu.

Adventisté se prezentují jaké lidé, kteří mají jednoduchý, celostní životní styl. Pochopili jsme, že jsme chrámem Ducha svatého, který v nás přebývá. Možná jsme ale pozapomněli, že přebývá i v prostředí, které má na každého živého tvora nezanedbatelný vliv. Pokud si

zničíme životní prostředí, nebudeme se již muset starat o náš „chrám“, protože ho již nic nezachrání.

Už Jakub hovořil o tom, že víra bez skutků je mrtvá. Máme tendenci zachraňovat lidi kolem, kdežto nad ekologickou katastrofou se ani nepozastavujeme. Opět se objevují prvky a vlivy „moralismu“⁹⁰. Každému je jasné, že víra nemůže zůstat pouze na teoretické úrovni. Ovšem pro lidi nevěřící, i pro ty „necitlivé“ k životnímu prostředí, je důležité zjištění, nakolik se naše víra v Boha obrazí v řešení praktických problémů života okolo nás.

Praktické rady:

- jako sborovou služebností pověřit citlivé lidi a vytvořit tzv. „ekohlídky“ (kontrolovat nejbližší okolí, okolí sboru či parku, apod.)
- ekologické správce jako silný motivačně-evangelizační projekt, kdy dáváme nevěřícím lidem najevo, že Stvořitel je Bůh, a že stvořil všechno okolní (pozor na „ekosektářství“)
- eko-tábor
- vyvíjet aktivity, které otevírají církev „světskému“ (v poslední době ovšem tím více ekologicky zaměřenému) člověku

3. 2. 4. Věřící člověk jako jedinec

Každý člověk je před Bohem odpovědný sám za sebe. Pokud je Boží vůlí být dobrý správcem a pastýřem stvoření, a pokud toto církev nereflektuje ve svém programu, je každý jedinec odpovědný sám za sebe.

⁹⁰ Chápeme ale, že pro mnohé citlivé věřící není vůbec jednoduché rozhodnout mezi záchranou člověka ničitele, nebo záchranou orchidejové louky. V ekologii jde přece „o záchranu velryb či pandy, ale v soteriologii jde především o lidi.“

313131

Před Božím soudem se potom nemůže „vymlouvat“ na to, že církev přece...

Je důležité si uvědomit, že technické vymoženosti, spotřební předměty, věda, vzdělání a peníze nejsou samy o sobě špatné. Důležitější je postoj, jaký k nim daný jedinec zaujme. A teprve postoj jednotlivců vede nejen k ekologickým problémům, nýbrž i k problémům v církvi.

Opět se dostáváme k otázce věrného služebníka, zakopané hřivny a Pána, který už přichází.

Praktické rady

- chovat se v soukromém i profesním životě citlivě k stvoření (spotřeba, velikost a složení odpadu, podpora recyklace, neplýtvání teplem, volit ekologicky šetrný způsob dopravy, nepřemísťovat zbytečně sebe ani předměty)
- snažit se znát dopady vlastního chování na přírodní procesy
- studovat Boží stvoření
- vyhledávat možnosti, kdy mohu pro životní prostředí něco udělat (čistota obce, krajiny, podpora a organizace třídění odpadu, uvážlivě se angažovat v hromadných akcích, nebýt netečný před páchaným a plánovaným poškozováním životního prostředí – vést i osobní apely a intervence)
- pokud možno, vybírat si povolání, které může kvalitu životního prostředí ovlivnit, tzn. spíše je vyhledávat, než se jim vyhýbat
- každý člověk ví, co může pro životní prostředí udělat

**PŘIPOJUJEME JEŠTĚ "EKOLOGICKÉ
DESATERO": (UNIVERSUM 12 (44)/02)**

1. Pamatuj, že nejsi svrchovaným pánem světa. Uvědom si a respektuj, že nad tebou existuje vyšší autorita, již jsi nějakým způsobem odpovědný nejen za svůj život, ale i za druhé lidi a za přírodu i prostředí, které tě obklopuje a jež spoluvytváříš.
2. Nezneužívej přírodu a veškeré tvorstvo ke svému sobeckému prospěchu, neboť je chrámem Nejvyššího.
3. Vnímej přírodu a všechny tvory jako dílo vznešeného Stvořitele, tedy jako něco svátečního. Dotýkej se Jeho díla s patřičným respektem, neboť jde o obrovský dar, nezasloužený, ale přesto svěřený tvým rukám.
4. Važ si přírody, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi, chraň ji, neboť podle Boží vůle z ní čerpáš podmínky pro svůj život a vše, co ti po materiální stránce umožňuje prožívat jej důstojným způsobem.
5. Respektuj a cti život ve všech jeho formách a vývojových stadiích. Nena- dužívej práv, které ti vůči živočichům a rostlinám dal Stvořitel.
6. Pamatuj, že smyslem tvého života není rozkoš vykupovaná nelegitimním drancováním přírodních zdrojů násilím a útiskem. Jsi stvořen k vyšším věcem.
7. Nepřivlastňuj si z darů přírody a lidské civilizace nic, co nezbytně nepotřebuješ k důstojnému a střídmostně spokojenému životu. Vše, co se ti nabízí, považuj za velkorysý dar a zamýšlej se nad tím, kým a proč ti byl dán.
8. Byla ti Bohem svěřena velká role být korunou a reprezentantem tvorstva. Snaž se být této úloze věren, nevydávej v ní

- křivé svědectví, aby živočichové a rostliny spolu s veškerým stvořením se proti tobě nedovolávali u Tvůrce spravedlnosti.
9. Varuj se dychtivosti po nadměrném pohodlí. Střízlivě uvažuj o svých možnostech, schopnostech a úkolech, nedostacích i přednostech. Uvědom si, že za každé materiální potěšení je třeba platit spotřebou nějakých zdrojů, které jsou božským darem.
10. Respektuj práva přírody jako Božího díla. Nebaž po ničem z jejího bohatství, co nutně nepotřebuješ k důstojnému životu svému nebo těch, kteří jsou svěřeni tvé péči.

2. 1. Úvod	15
2. 2. Exegetický exkurz Gn 1, 26 – 28 a 2, 15	15
2.3. Je církev CASD ekologicky zaměřená? – autorův pohled	22
3. Praktická aplikace ekologických poznatků	27
3. 1. Časté typy postojů v naší společnosti a mezi křesťany	27
3. 2. Aplikace ekologických poznatků na činnost církve a sborů	28
EKOLOGICKÉ DESATERO	31

KOINONIA 24 /2003

©KOINONIA (sdílení)

Časopis studentů TS CASD

Radvanice 29, 285 06 Sázava

e-mail: ts.sazava@iol.cz

tel/fax: +420327321238

<http://ts.casd.cz/koinonia>

šéfredaktor: Dr. Jiří Beneš

redaktor: Jan Matoušek

jazyková úprava: Jiří Beneš

tech. a graf. úprava: Jan Matoušek

Studentské příspěvky nejsou ještě zcela teologicky či
doktrinálně vyprofilované.

Obsah:

EKOLOGIE M. Urban	1
KŘESŤAN – ADVENTISTA A EKOLOGICKÝ PROBLÉM M. Urban	2
1. Hledání etického vztahu člověka k přírodě	2
1. 1. Etické koncepce rozšířené na ekologickou oblast	2
1. 2. Sociologie a ekologie	11
1. 3. Psychologie životního prostředí	11
1. 4. Smidakovy principy	13
2. Stvoření a ekologie (Boží úmysl ve světě)	15